

vartija

ihminen – usko – kulttuuri

Kahtia jakautumista
suomalaisessa
politiikassa

3 | 2023

Sisältö

Pääkirjoitus.....	216
Kirjailija Torsti Lehtinen in memoriam.....	219
Petri Järveläinen	
Kansakunnan politiikan tila syksyllä 2023.....	222
Jukka Kekkonen	
Hallituksessa vaikuttaminen on RKP:lle elinehto: Kestääkö kriisinkestävyys oikeistohallituksessa?.....	226
Olav S. Melin	
Vihreät ja uskonnot.....	239
Katri Kuusikallio	
Järkyttää – järkyttää! – huomata, että Suomenmaassa on rasismia.....	242
Jason Lavery	
N-sanan käyttö Suomen eduskunnassa - historiallinen katsaus.....	246
Andre Swanström	
Suvaitseva vaan ei hällävälisti.....	255
Matti Heiliö	
Enkelit, trollit ja digitaalinen Hiroshima.....	260
Matti Heiliö	

Ovatko luonnonkatastrofit Jumalan syy?.....	266
Markus Kantola	
Idästä, lännestä vai Euroopan maaperästä.....	271
Matti Heiliö	
Jeesus vai Paavali: Pohdintoja uskonasioista.....	275
Hannu Lehdeskoski	
”Ihmisen, aatteen, hengen ankara laulu...”.....	278
Jukka Hautala	
Sigmund Freud ja hänen juutalaisuutensa.....	282
Matti Myllykoski	
Stimulus.....	289

Rauhan umpikujat

Vuonna 1918 Iso-Britannian valtasi Palestiinan ja julisti, että juutalaiset voivat perustaa sinne kansallisen kodin. Vuonna 1947 Yhdistyneet kansakunnat päätti, että Palestiinan alue oli jaettava Israeliksi ja Palestiinan arabien maaksi. Tätä seuraten Israel julistautui seuraavana vuonna itsenäiseksi. Tällä perusteella Israelin valtiolla on oikeus olla olemassa ja puolustaa itsenäisyyttään.

Israelin valtio perustettiin kuitenkin alueelle, jolla asui jo runsaasti pääosin islaminuskoisia arabeja. Alueella oli asunut jo juutalaisiakin, mutta he olivat selvästi vähemmistönä. Syntyessään Israel sai vihollisikseen ympäröivät arabivaltiot ja paikalliset ei-juutalaiset asukkaat. Näiden kaikkien selvä enemmistö on alusta alkaen ollut sitä mieltä, että Israelin valtiolla ei ole oikeutta olla olemassa. Heidän mielestään koko Palestiina kuuluu arabeille.

Israel selvisi voittajana arabimaiden sitä vastaan käymistä sodista ja solmi jopa pysyvän rauhan Egyptin kanssa. Olemassaoloon edelleen puolustava Israel saartaa Gazan kaistaletta sekä miehittää Länsirantaa, jonne se on perustanut kasvavalla tahdilla siirtokuntia. Israelista on tullut koko Palestiinan kattava valtiokokonaisuus, joka pyrkii turvaamaan olemassaolonsa hallitsemalla koko aluetta ja lisäämällä elintilaa rajojen sisällä. Ratkaisevassa kohdassa Hamas ja Israelin armeija puhuvat samaa kieltä ja ymmärtävät toisiaan: voittaja voi olla vain se, joka saa kaiken, ja kaiken voi saada vain väkivalloin.

Minkäänlaisia välimuotoja ei tämän hetken poliittisessa tilanteessa näytä olevan. Kahden valtion ratkaisulle ei ole olemassa minkäänlaisia edellytyksiä.

Israelin läntisten kriitikkojen vaatimuksena on miehityksen ja saarron lopettaminen sekä itsenäisyyden antaminen näiden alueiden palestiinalaisille. Käytännössä tämän vaatimuksen toteuttaminen ei voisi olla kuin välietappi matkalla juutalaiskysymyksen lopulliseen ratkaisuun Palestiinassa. Palestiinalaisten selvä enemmistö nimittäin vaatii edelleen sitä samaa kuin se aina on vaatinut: Israelin valtion on lakattava olemasta ja koko Palestiina on annettava heille.

Jos tietäisimme, miten sovinto saadaan aikaan, ansaitsisimme Nobelin rauhanpalkinnon – ja niin ansaitsisi kuka tahansa, joka sen tekisi. Edes vastikään kuollut rauhannobelisti Martti Ahtisaari ei ollut toiveikas sovinnon löytämiseksi Lähi-itään. YLE:n toimittaja Marika Kataja kertoi Facebookissa satunnaisesta kohtaamisestaan Ahtisaaren kanssa Libanonin sodan aikaan 2006. Kataja esitti Ahtisaarelle toiveen, että tämä tekisi jotakin rauhan aikaansaamiseksi. Kataja kertoi Ahtisaaren vastanneen: ”Ei, Lähi-itä, siihen soppaan minä en sekaannu.” Se onkin soppa, joka palaa jatkuvasti pohjaan.

Ukrainan sodan yhteydessä on usein herätetty kysymys, onko olemassa ns. hyviä venäläisiä, jotka vastustavat sotaa ja Putinin hallintoa. Hyvin monet ovat sitä mieltä, ettei heitä edes ole. Entä onko ”hyviä palestiinalaisia”, jotka vastustavat Hamasia ja sen politiikkaa? Haluamme uskoa, että heitä on. Tunteet Suomessakin käyvät etenkin somessa niin kuumina, että pienikin ymmärrys palestiinalaisten kärsimyksiä kohtaan tulkitaan helposti Israel-vastaisuudeksi. Empatiaa palestiinalaisia kohtaan ei kuitenkaan pidä automaattisesti tulkita sympatiaksi Hamasia kohtaan.

Kummallakin taholla, Hamasin ja Israelin hallituksen, varmasti ymmärretään, että suuri määrä viattomia siviilejä kuolee vihollisuuksien vuoksi. Avoimen antisemitistisen Hamasin taholla se on selvästi tarkoituksellista, päämäärä. Mutta olisiko lapsellista toivoa Israelin hallituksen ja armeijan osoittavan suurempaa

inhimillisyyttä omissa toimissaan? Ei kai se voi olla käytännössä mahdotonta? Olisiko se heikkouden osoitus? Rauhalliseen rinnakkaineloon ei koskaan päästä jatkuvalla kostamisella.

Israelin ja palestiinalaisten vihostuudet heijastuvat aina juutalaisiin muuallakin maailmassa. Suomessa juutalaiset ovat joutuneet Israelin tapahtumien vuoksi lisääntyneen väkivallalla uhkailun kohteeksi. He eivät kuitenkaan ole osasyllisiä Israelin toimiin, ja siksi heidän syyttämisenä on silkkää antisemitismia.

Matti Myllykoski & Mikko Ketola

Kirjailija Torsti Lehtinen in memoriam

Petri Järveläinen

Torsti Vihtori Lehtinen kuoli 16. 9. 2023. Hän oli syntynyt Helsingissä 25.7.1942. Lehtinen oli kotoisin karuista työolaisolosuhteista Helsingin Kalliosta. Hänen nuoruutensa kului kiertolaiselämässä kymmenissä ammateissa, merisotakoulussa, jonka ura tyssäsi lyhyeen ja pienissä vankeusrangaistuksissakin.

Vaellusten kulun johdettua Kööpenhaminaan Lehtinen oppi tanskan kielen ja innostui **Sören Kierkegaardin** ajattelusta. Hänestä tuli tämän ajatusten esittelijä sekä teosten suomentaja. Keskeisin saavutus on monumentaalisen *Päättävän epätieteellisen jälkikirjoituksen* suomennos. Ennen tämän työn saavuttamista Lehtinen toimi valmistuttuaan ylioppilaaksi Ressun iltalinjalta esimerkiksi tarkkailuluokan opettajana ja ATK-suunnittelijana.

Lehtinen tuli teologisten ja kirkollisten piirien tuttavaksi 1980-luvun lopulla. **Jaakko Heinimäki** teki hänestä teologian opiskelijoiden lehteen haastattelun. Haastattelun yhteydessä Lehtinen totesi, ettei tätä tarvitsisi painaa lehteen, mutta kun Kristuksen ruumiin jäsenenä sanotaan olevan monenlaisia, hän kokee olevansa Kristuksen kyrpä. Taisi tämä kuitenkin tulla painetuksi.

Hurjalla lausahduksellaan Lehtinen viittasi sekä nuoruutensa vaikeisiin kokemuksiin, mutta myös kritiikkiin, joka hänellä oli itseään kohtaan. Mustiin pukeutunut Lehtinen oli tuossa vaiheessa kehkeytynyt voimakkaan itsekurin ja vastuullisen perheenisän rooliin. Hänen nuoruudenaikaansa kuvaa romaanitrilogia *Kun päättyy pitkäsilta, Kuin unta ja varjoa* ja *Sokea taluttaja*.

Nuoruusvuodet päättyivät Lehtisen omien sanojen mukaan siihen, että hän miehistyi

ja alkoi opiskella teoreettista filosofiaa. Näistä tunteista hän myös totesi: Menin itseeni. Oli pimeää. Tulin ulos.

Opintojen seurauksena syntyi esseekokoelma Sören Kierkegaardin ajattelusta. Se hyväksyttiin filosofian maisterityöksi. Lisäksi Lehtinen kirjoitti yleisesittelyn fenomenologis-eksistentiaalistisen ajattelun keskeisistä edustajista.

Aforististen kokoelmien lisäksi hän julkaisi esseeteoksia. Niiden materiaali muodostui kirjailijan syvällisestä lukeneisuudesta filosofian, teologian ja kirjallisuuden alueilla. Jokainen Lehtisen ympäri maata pitämistä esitelmistä osallinen muistaa hänen ulkomuististaan latelemien sitaattien suuren määrän ja niiden omaperäisen tulkinnan. Mainittujen teemojen lisäksi Lehtinen oli paneutunut kuvataiteeseen, jota hän tunsikin laajasti. Hän kertoi, miten erityisesti Tukholman modernin taiteen museossa nähty oli muuttanut hänen maailmankatselmaansa. Kirjailijantyö johti Lehtisen moniin luottamustehtäviin. Hän toimi Suomen kirjailijaliiton varapuheenjohtajana ja hän oli liiton kunniajäsen. Hänet palkittiin muun muassa WSOY:n kirjallisuussäätiön tunnustuspalkinnolla.

Kirjailijantyö johti Lehtisen uudenlaiseen maankiertäjän tehtävään. Joskus ajettiin Nilsin Aholansaareen yhdessä **Terho Pursiaisen** kanssa pitämään esitelmää. Joskus taas suunniteltiin hämäläisessä saunassa oikein ikävää kirjaa, jonka nimeksi tulikin sitten *Ikävä*.

Maankierto jatkui sitenkin, että hänen Viialan kotinsa laaja kirjasto tuhoutui mikrobeihin ja tuli muutto takaisin Helsingin kotikulmille. Niillä esimerkiksi valmistui laajoihin haastatteluin perustuva romaani *Kutsumushuora*.

Kerran pohdittiin, että kun suomalaisen kirjalliseen perinteeseen kuuluu matka Lappiin, eiköhän ajeta sinne. Mukaan otettiin yli 80-vuotias runoilija **Katri Taanila**. Aamuyöstä huomattiin, että kiihkeä keskustelu kuolemasta oli aiheuttanut sen, että oli ajettu yli 100 kilometriä ohi majapaikan.

”Sörkän Sokrates” löysi hengellisen kotinsa kahdesta suunnasta. Ensimmäinen oli ortodoksinen kirkko, liturgian takia, kuten Lehtinen asiaa luonnehti. Toinen oli körttiläisyys. Herättäjäjuhlilla Lehtinen piti puheen kymmentuhantisille kuulijoille: jokainen tupakansavu on rukous.

Torsti Lehtiseen saattoi törmätä yllättävissä paikoissa. Jos Aurinkorantojen turisti eksyi Malagassa luostarialueelle, häntä vastaan saapui mietteisiinsä vaipunut kirjailija. Jos mieleen Valamon luostarissa tuli, olisiko Torstikin täällä, kyllä hän trapetsasta löytyi kirjoittajakurssin tauolla. Aina yhtä vakaana ja tyylikkäänä mustapukuisena aforistisena ja suoraryhtisenä viisauden ilmentymänä.

Eislebenin kirkossa saattoi huudahtaa: Torsti on täällä. Seinässä oli veistos evankelista Markuksesta kirja ja kynä kädessään, aivan Torsti Lehtisen näköinen. Oppineisuuteen ja korkeaan taitoon yltäneessä Torsti Lehtisessä olikin jotakin samaa kuin ensimmäisissä todistajissa, yksinkertaisissa kalastajissa. Hänen sydämelliseen verkkoonsa jäi kiinni moni.

Torsti Lehtinen arvosti **Juhani Rekolan** ajattelua. Hän kertoi, että niin sanotut Slussenin sissit olivat spontaanisti laulaneet Rekolan muistotilaisuudessa *Kulkurin valssin*. Viimeisen kerran tapasimme Torstin kanssa Danten Jumalaista näytelmää käsitelleessä paneelissa. Sen keskushahmo on Beatrice. Soikoon siis Paratiisin puiden alla Torsti Lehtisenkin muistoksi:

*Siel laulan, taas laulan ja tanssin kun metsien humina se soi
Tuon kultaisen kulkurin valssin, tule kanssani tyttö, ohoi.*

Kansakunnan politiikan tila syksyllä 2023

Jukka Kekkonen

Vaikka kesän kohut hallituksen jäsenten rasististen lausuntojen ympärillä ovat ainakin hetkeksi hiljentyneet, tuntuu kuitenkin siltä kuin eläisimme tyyntä aikaa myrskyn edellä. Monet kokeneet politiikan tarkkailijat arvelevat, että hallitus ei tule näkemään joulua.

Oli miten oli, ilmassa on paljon todellisia ja potentiaalisia jännitteitä. Uusia protesteja on ryöpsähtänyt esille jatkuvasti. Viimeksi opiskelijoiden käynnistämät mielenilmaukset ovat laajentuneet yliopistoista kouluihin. Suuria jännitteitä on myös työmarkkinoilla.

Missä menemme, mistä nykyinen tilanne kertoo? On aivan selvää, että mitään yksinkertaisia ja helppoja vastauksia ei ole tarjolla. Jos tilannetta haluaa ymmärtää, on katsottava eri näkökulmista ja eri puolilta sitä, mitä Suomessa ja maailmassa on tapahtunut 2000-luvulla. Nyt on kysymys jostain enemmästä kuin hallituksen vaihtumisesta.

Asioiden ydin liittyy nähdäkseni yhteiskunnallisten valta- ja varallisuuserojen muutokseen, joihin puolestaan kytkeytyy kansainvälisen ja kotimaisen poliittisen järjestelmän ja retoriikan muutoksia.

Aloitan hallitusohjelmista, joiden sitovuus on vahvistunut 2000-luvulla siihen mittaansaakka, että niiden merkitys lainvalmistelussa on ohittanut eräiden asiantuntija-arvioiden mukaan jopa perustuslain uudistuksille asettamat oikeudelliset raamit. On tietenkin perusteltua, että jokainen hallitus pyrkii edistämään oman ideologiansa ja omien tavoitteittensa mukaista politiikkaa. Mutta rajansa kaikella.

Oikeudellisiin ja muihin ongelmiin törmätään erityisesti silloin, jos näitä reformeja ajetaan eteenpäin piittaamatta vasta-argumenteista ja perustellusta kritiikistä – vieläpä kovalla kiireellä, kuten on nähty. Tämä kritiikki ei kuitenkaan kohdistu yksin **Petteri Orpon** hallitukseen, vaikka nyt tilanne kieltämättä näyttää ennätyksellisen huonolta. Ongelmia on kärjistänyt hallitusohjelmien laajuuden ja yksityiskohtaisuuden kasvu. Nämä muutokset voivat myös kuvastaa hallituskoalition sisäisen luottamuksen heiveröisyyttä. Tilanteelle löytyy ehkä yllättävä historiallinen paralleeli.

Yksinvallan ja vielä valistuksenkin aikakauden (1700-luvun jälkipuoli) tuottamiin lakikoonnoksiin (suuriin kodifikaatioihin) pyrittiin vangitsemaan kaikki mahdolliset oikeudelliset ongelmat. Kasuistinen, yksityiskohtainen, lainvalmistelun tekniikka johti valtavaan säädösmäärään. Jokainen yksityiskohta piti säännellä erikseen. Preussin yleisessä maanlaissa (1794) alleviivattiin esimerkiksi sitä, että mitä edellä on säädetty lauta-aidoista, sovelletaan myös pistoaitoihin. Vastaavasti rikoksista ja niiden seuraamuksista säädettiin yksityiskohtaisin esimerkein.

Yksityiskohtaisen sääntelyn Ideana oli samalla estää lakien tulkinta, jotta lainsäätäjän kädenjälkeä ei tuhottaisi ja jotta hänen tahtotilaansa toteutettaisiin. Napoleonin kerrotaan lausuneen ”kodifikaationi on tuhottu”, kun hän kuuli erään tuomioistuimen tulkinneen hänen siviililakikirjaansa (1804).

Nämä esimerkit kertovat myös koruttomasti siitä, että aikakauden yhteiskunnassa ei ollut luottamusta eri säätyjen ja yhteiskuntaryhmien välillä. Valistuksen kaudella porvariston riveistä nousseet tuomarit yhteiskunnallisia muutoksia kannattaneet tuomarit haluttiin sitoa lain kirjaimeen; heistä piti tulla ”lain suu.”

Tämän päivän Suomessakin on nähtävissä kasvavaa luottamuspulaa, joka luonnollisesti leimaa hallituksen ja opposition suhteita, mutta näyttää heijastuneen myös hallituksen sisälle.

Tilanteen ydin liittyy yhteiskunnallisiin valta- ja varallisuuseroihin ja sitä kautta moniin suomalaisen yhteiskunnan menestyksen peruskysymyksiin. Luokkapohjaisen (ideologisen) politiikan voimistuminen Orpon hallituksen ajamalla tavalla nostaa esille uhkia siitä, että eri väestöryhmien väliset sosiaaliset ja taloudelliset erot kasvavat. Samoin joutuu vaaravyöhykkeelle mahdollisuuksien tasaveroisuus. Jos ja opiskelijoiden (ja muiden pienituloisten) asemaa heikennetään, vahvistuu jo aikaisemmin alkanut muutos, jossa sosiaaliset asemat periytyvät. Se taas johtaa siihen, että sosiaalisen nousun väylät kaventuvat. Se kohdistuu ensimmäisenä heikommassa taloudellisessa asemassa olevien perheiden lapsiin. Tämä laajempi konteksti olisi syytä nähdä, kun arvioidaan opiskelijoiden suorittamia valtauksia ja muita protesteja.

Suomalaisen koulutuspolitiikan luisu alas menestyksen vuosikymmenistä on surullinen tarina, jonka siemeniä on kylvetty jo yli viidentoista vuoden ajan. Erityisen ongelmallista on kuitenkin se, että kriittinen ja rationaalinen keskustelu ei näytä johtavan mihinkään. Korjausliikkeiden tekeminen on kuitenkin mahdotonta, jos kasvavien ongelmien syitä ei osata tai edes haluta selvittää.

Eräät kriitikot leimasivat **Juha Sipilän** hallituksen kaikkien aikojen koulutusvihamielisimmäksi hallitukseksi. Massiivisten koulutusleikkausten ohella hänenkin hallituskaudellaan jatkui yliopistolaisia vähättelevä retoriikka, jota erityisesti **Alexander Stubb** viljeli pääministerikaudellaan ikään kuin keveinä ja ”hauskoina” heitteinä.

On tärkeää huomata, että poliittisen retoriikan muutosta ei voida sivuuttaa, kun puhutaan nykyisen hallituksen tavasta ajaa tavoitteitaan. Kansainvälisten esimerkkien mukainen oikeistopopulistinen retoriikkaa näyttää jopa vakiintuneen osaksi poliittista keskustelua. Se ei ole enää vain sosiaalisessa mediassa käytävän keskustelun vitsaus. Totuuden tavoittelun hylkääminen, virheelliset vertailut, asioiden mittasuhteiden ja kontekstien sivuuttaminen ja vastaavat keinot ovat yleistyneet. Tähän puhetapaan on

monesti vaikea päästä kiinni, koska mukana voi olla totuuden siemen tai puoliotuus, joka perustellaan asiaan kuulumattomalla tai virheellisellä tiedolla.

Nyt ja tulevaisuudessa kuvatun populistisen retoriikan vastustamien perinteisillä rationaalisen ja tutkimuksellisen keskustelun välineillä, tulee jatkossa olemaan yhä tärkeämpi keino torjuttaessa lisääntyviä hyökkäyksiä demokraattisen oikeusvaltion periaatteita vastaan. Se on osa demokratian itsepuolustusta.

Raskasta ja turhauttavaa, mutta välttämätöntä.

Jukka Kekkonen on Helsingin yliopiston oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden emeritusprofessori.

Hallituksessa vaikuttaminen on RKP:lle elinehto: Kestääkö kriisinkestävyys oikeistohallituksessa? Olav S. Melin

Kesän 2023 suuria kysymyksiä oli, hajottaako Ruotsalainen kansanpuolue oikeistohallituksen sen alkutaipaleella vai suostuuko puolue yhteistyöhön Perussuomalaisten kanssa. Hallituksen sisällä ongelmat ratkottiin lopulta yhteisessä tiedonannossa. Se ei kuitenkaan poistanut selviä näkemyseroja rasismien määrittelyssä ja maahanmuuttopolitiikassa. On liian aikaista arvioida, kestääkö oikeistohallituksen taival vaalikauden loppuun.

RKP:n entinen puheenjohtaja **Pär Stenbäck** seuraa tilannetta sivusta vapaana ajattelijana ja politiikan tarkkailijana. Helsingin Sanomien haastattelussa 20.8.2023 hän totesi, että RKP on kriisinkestävä (*kriståligt*) puolue. Se on selvinnyt kaikista vaikeuksista vuosikymmenten saatossa ja selviää nytkin, hän povasi.

Stenbäck kategorisoi RKP:n kannattajia ja jäseniä sosiaaliliberaaleiksi, maltillisiksi oikeistolaisiksi, kaupunkilaisiksi ja maalaisiksi. Nämä eri tahot ovat puolueen historiassa useasti vetäneet eri suuntiin ja kuitenkin aina löytäneet ratkaisun, jolla puolue on säilyttänyt nahkansa.

Tässä tekstissä kuvailen RKP:n eräiden johtohahmojen edesottamuksia vuosikymmenien ajan. Siitä muodostuu kuva niin puolueesta kuin sen linjasta. RKP:n johtavien poliitikkojen maltillinen ja yhteistyöhaluinen politiikka Suomen vaikeina vuosina on myötävaikuttanut puolueen imagoon ja kriisinkestävyyteen myöhempinä

vuosikymmeninä. RKP:llä on pitkä historia hallitukseen osallistumisessa. 105 vuoden aikana RKP on osallistunut hallitukseen yli 83 vuotta.

Axel Lille – perusti maanpakonsa jälkeen RKP:n

Nya Pressen -lehti perustettiin 1882 ja oli svekomaanien äänitorvi. Sen päätoimittajan Axel Lillen johdolla lehden levikki kasvoi nopeasti maan suurimmaksi lehdeksi. Helmikuun manifesti 1899 lopetti säätyvaltiopäivien oikeutta päättää omista laista, mikä merkitsi sortokauden alkua. Nya Pressen kiellettiin vuonna 1900 ja Lille joutui maanpakoon. Hän palasi kuitenkin takaisin ja lehti ilmestyi uudestaan 1905.

1800-luvulla svekomanian poliittiseksi tueksi perustettiin Ruotsalainen puolue. Sen tehtävä oli puolustaa ruotsinkielisen yläluokan asemaa. Kun ruotsinkielisiä edustajia tuolloin oli säätyvaltiopäivillä noin puolet, lähinnä aatelista, ja porvarista. Tilanne muuttui kuitenkin eduskuntauudistuksen jälkeen. Vuonna 1907 pidetyissä eduskuntavaaleissa toteutettiin yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta, ja jakautuma suomen- ja ruotsinkielisten kesken muodostui suomenkielisten suureksi enemmistöksi. 100 eduskuntapaikasta suomenkielisten osuus oli 85 ja ruotsinkielisten 15.

Vaalijärjestelmän muutos demokraattiseksi vaaliksi osaltaan vaikutti siihen, että Ruotsalainen kansanpuolue perustettiin Helsingissä 20.–21. toukokuuta 1906, jolloin puolueen nimeksi tuli Svenska Folkpartiet.

RKP:n ensimmäisen tavoiteohjelman painopiste oli ruotsinkielistä väestöä koskevissa kieli- ja sivistyskysymyksissä. Puolue määritteli itsensä perustuslailliseksi ja kannatti laajennettua kansanedustusta.

Kun fennomania oli sivistyksellisesti radikaali, mutta poliittisesti konservatiivinen liike, perustui svekomania pääasiassa liberaalille arvopohjalle.

Oleellista puolueohjelman kannalta oli nimikysymyksen ratkaiseminen kansanpuolueena eikä ainoastaan kulttuuriliittona, jota oli myös ehdotettu. Sosiaalisen ohjelman osalta puolue päätyi väljään kompromissiin, mikä yhdisti koko ruotsinkielistä väestöä mahdollisimman yhtenäisesti. Puolueen tavoitteena oli kieliryhmän kokoaminen yhteen ja yhtenäisen puolueen rakentaminen yhteiskuntaluokkaan katsomatta. Tärkeimmäksi kysymykseksi nousi kielikysymys.

RKP sai vuoden 1910 eduskuntavaaleissa historiansa korkeimman ääniosuuden (13,5 %) ja lähes kaikkien ruotsinkielisten äänet. Sen jälkeen puolueen suosio on laskenut ruotsinkielisen väestöpohjan kaventuessa. Sosiaalisista kysymyksistä tuli puolueeseen pitkäaikainen kiista ja erimielisyyden aihe. Puolueen perustajajäsen Axel Lille kannatti voimakkaan vapaamielistä ja reformiystävällistä linjaa. Vuonna 1917 RKP:n puolueohjelma muodostui kaksitahoiseksi. Toisaalta suomalais-valtakunnallisiin ja toisaalta ruotsalais-kansallisiin tavoitteisiin.

Vuonna 1919 valtiomuotokysymys jakoi RKP:ta. Tasavaltalainen vähemmistö järjestäytyi puolueen sisällä *Ruotsalaisen Vasemmisto*-fraktioksi, joka vastusti kuninkaan valitsemista Suomeen. He halusivat laajempaa yhteistyötä suomenkielisten porvaripiirien kuin turvallisuusvaatimuksia ajavien ruotsalais-kansallisten kanssa. Puolueen yhtenäisyyttä koetteli myös Ahvenanmaan kysymyksen jälkinäytös vuonna 1921. RKP pyrki hälventämään ristiriitoja ja vakauttamaan sisäistä tilannetta. Ideologisesti katsottuna liberalismiin ajatus voimistui puolueessa. 1920-luvun ajanjaksolla RKP siirtyi kohti poliittista keskustaa.

Ernst von Born uhmasi Lapuanliikettä

RKP:n enemmistöön kuulunut oikeistosiipi tuki Lapuan liikkeen kommunisminvastaisia toimia. Liike oli voimissaan RKP:n ydinkannatusalueella ruotsinkielisellä Pohjanmaalla.

1930-luvun murroksissa etnonationalistiset virtaukset rantautuivat Suomeen. Tämän omivat itselleen etnonationalistiset suomenkieliset tahot. Heille kansallisuuden tunnusmerkki oli yksi kieli, tässä tapauksessa suomi. Toiselle kielelle, saatikka kaksikielisyydelle ei ollut sijaa.

Ernst von Born oli sotavuosina RKP:n vahva mies. Hän oli ollut vangittuna vuonna 1915 Pietarissa yhdenvertaisuuslain vastustamisesta. Von Born varoitti oikeistohallituskumppaneiden aitoudesta 1930-luvun alussa, kun he painoivat kielikysymyksen ”villasella”. Von Bornin epäilykset osoittautuivat oikeiksi. Suomenkielisten kansallissosialistien ohjelma ennen vuoden 1933 eduskuntavaaleja tuomitsi jyrkästi ruotsin kielen aseman ja vaati ruotsinkielisten virkamiesten vaihtoa suomenkielisiin.

Helmikuussa 1932, von Bornin toimiessa pääministeri Sunilan hallituksen sisäasiainministerinä, mäntsäläläiset Lapuanliikkeen kannattajat vaativat von Bornia estämään sosialidemokraattien kansanedustajaa puhumasta Ohkolan työväenyhdistyksen vuosijuhlissa. Kun von Born ei suostunut lapualaisten vaatimukseen, tilaisuus keskeytettiin. Tästä alkoi Mäntsälän kapina. Lapuanliikkeen johto lähetti presidentti Svinhufvudille sähkeen, jossa vaadittiin von Bornin eroa. Hallitus ei kuitenkaan taipunut ja lopulta kapina päättyi Svinhufvudin käskettyä kuuluisassa radiopuheessaan kapinallisia palaamaan koteihinsa.

Enimmäkseen IKL:n voimakkaan aitosuomalaisuuden sekä äärioikeiston nousun vuoksi RKP oli valmis tekemään yhteistyötä myös SDP:n kanssa, mikä tiivistyi maltillisesta porvaristosta ja sosiaalidemokraateista muodostuneessa rauhanoppositiossa. Lähentymiseen vaikutti osaltaan myös **Risto Rytin** sekä **Väinö Tannerin** poliittinen yhteistyökyky.

Von Born oli pitkään RKP:n puheenjohtaja ja kansanedustaja yksi Suomen pitkäaikaisimmista. Hän osallistui kaikkiaan 39 valtiopäiville vuosina 1919–1954 ja toimi ministerinä seitsemässä eri hallituksessa. Hänet muistetaan radiopuheestaan

Moskovan välirauhasopimuksen yhteydessä vuonna 1944. Pääministeri Hackzellin sairastuttua Moskovassa von Born toimi vt. pääministerinä.

RKP suomettunut yhtä lailla kuin muutkin puolueet

Vaikka Ernst von Bornia on pidetty suomenruotsalaisten ja RKP:n viimeisenä päällikkönä, ovat hänen myöhäisemmät seuraajansa myös tehneet merkittäviä hallitusuria suomalaisessa politiikassa. Esille nousevat nimet Jan-Magnus Jansson, Christoffer Taxell ja Pär Stenbäck.

1970-lukua on pidetty suomettumisen vuosikymmenenä. Itsesensuuri suuren naapurin vieressä leimasi niin politiikkaa kuin lehdistöä, eikä RKP ollut tässä suhteessa mikään poikkeus. Puolueen oikeistosiiven jyrkkä edustaja **Georg C. Ehrnrooth** ei suvainnut mielistelyä Moskovan suuntaan. Kun RKP puheenjohtajansa **Jan Magnus Janssonin** johdolla tuki presidentti Kekkosen uudelleenvalintaa poikkeuslailla, Ehrnrooth erosi puolueesta ja perusti yhdessä kokoomuksen **Tuure Junnilan** kanssa oman puolueen, Perustuslaillisen kansanpuolueen. Oma lukunsa oli Ystävyys- ja avunantosopimus (YYA) Neuvostoliiton kanssa, joka sitoi suomalaisten poliitikkojen kädet. Sopimuksen 25. vuotta juhlittiin vuonna 1973 näyttävästi tuhansine seminaareineen ja kansanjuhlineen. Ylistyslaulua lauloivat kaikki puolueet, mukaan lukien RKP.

Puheenjohtaja Jan-Magnus Janssonista ja hänen eri rooleistaan on jälkeenpäin muodostunut vähemmän imarteleva kuva. Hän perusteli päätöksensä tukea poikkeuslakia maantiedon faktalla, eli Neuvostoliiton välittömällä läheisyydellä. Se oli ehkä perusteltua valtiotieteen professorin ja puolueen puheenjohtajan kannalta. Mutta ei niinkään Hufvudstadsbladetin päätoimittajana. Poliittiset intressit osoittautuivat sananvapautta tärkeimmäksi.

Pär Stenbäck on jälkeinpäin Hufvudstadsbladetissa (5.2.2022) kommentoinut suomettumisen aikakautta kysymällä: ”Oliko vaihtoehtoja?” Hän kirjoittaa, ettei hän ole missään nähnyt uskottavaa analyysia siitä, miten Suomi yksin, ilman liittoutuneita, maantiedettä tuntien, olisi pystynyt irtautua niistä rajoituksista, joita Neuvostoliitto meille pakotti. Stenbäck oli RKP:n puheenjohtajana 1977–1985 ja opetus- ja kulttuuriministerinä 1979–1982 ja ulkoministerinä 1982–1983. Nimitys ulkoministeriksi oli presidentti **Mauno Koiviston** näpätys sekä **Paavo Väyryselle** että Jan-Magnus Janssonille.

Se, että RKP, sekä Kekkosen kaudella että myös Koiviston aikana säilytti hallituskelpoisuuden, kertoo puolueen pragmaattisesta linjasta. Vaikka puolue on pieni, se on jatkuvasti taitavalla politiikalla omaksunut taidon käyttää hyväksi vaa’ankieliasemaansa.

Gustav Björkstrand tahra Christoffer Taxellin kilvessä

Pär Stenbäckin seuraaja puoluejohtajana Christoffer Taxell ajautui kuin itsestään puoluejohtajaksi ja ministeriksi. Olihan hänen isänsä **Lars Erik Taxell** ollut RKP:n puheenjohtajana 1950- ja 1960-luvulla. Tämän lisäksi Taxell oli presidentti Koiviston tavoin kotoisin Turusta, ja herrat tulivat hyvin toimeen keskenään. Niinpä ”Toffesta” tuli vakio-oikeusministeri 1979–1987, ja sen jälkeen vielä opetusministeri 1987–1990. Tämän jälkeen hän siirtyi Partekin toimitusjohtajaksi. Iltalehti arvioi tuolloin Taxellin Suomen kolmanneksi vaikutusvaltaisemmaksi henkilöksi **Björn Wahlroosin** ja **Antti Herlinin** jälkeen.

Taxellille tapahtui ministerinä ollessaan kaksi pientä virhearviointia. Toisesta on käytetty termiä kassakaappisopimus. Keskusta, kokoomus ja Rkp aloittivat porvarihallituksen pohjustelut kesällä 1986. Paavo Väyrysten (kesk) johdolla junailtiin niin sanottu kassakaappisopimus, joka tuli presidentti Mauno Koiviston

tietoon ja Koivisto runnoi maaliskuun 1987 vaalien jälkeen sinipunahallituksen Väyrysen suureksi harmiksi.

Episodi ei horjuttanut presidentti Koiviston luottamusta Taxelliin.

Toisen virhearvioinnin Taxell teki opetusministerin valinnassa vuonna 1983. Hän päätyi itselleen ilmeisen tuntemattomaan Gustav Björkstrandiin, koska hän halusi huomioida RKP:n pohjalaiskiintiötä tärkeimmissä viroissa. Mitä Taxell ei tiennyt oli, että Björkstrand oli paitsi terävä myös itsepäinen. Valintaa Taxell varmasti myöhemmin katui.

Gustav Björkstrandille ministeriys merkitsi enemmän tai vähemmän taistelua tuulimyllyjä vastaan. 1960-luvun radikaali ilmapiiri ja taistolaisten henki vallitsi vielä laajoissa kulttuuripiireissä. Ensimmäinen koettelemus oli kamppailu tieteen rahoituksesta. Peräänantamattomuudellaan Björkstrand onnistui saamaan tieteen tutkimuksiin 15 prosentin korotuksen viiden vuoden ajalle. Seuraava yhteenotto koski Teatterikoulun johtajan Jouko Turkan ”Jumalan teatteriksi” sanottua opetusideologiaa, joka perustui fyysiseen rääkkiin kirjallisuuden ja sanan sijasta. Turkan hengenheimolaisten skandaali Oulun teatteripäivillä 1987 järkytti koko Suomea. Björkstrandin mitta oli täynnä, ja hän vaati tietyn opetussuunnan lopettamista ja Turkan eroa. Helsingin Sanomat arvosteli ministeriä poliittisten pisteiden keräämisestä, ja lehti sai tukea kulttuuripiireiltä. HS nimitti Björkstrandia lyhyeksi, kaljupäiseksi papiksi ja hurriksi.

Tämän jälkeen Björkstrand ajautui ojasta allikkoon. Syynä olivat arkipyhät. Kirkolliskokous oli 1982 päättänyt esittää, että arkipyhät, jotka viisipäiväisen työviikon tultua voimaan 1971 siirrettiin pidettäväksi viikonloppuina, tulisi palauttaa vanhoille paikoilleen. Uusi ministeri tarttui asiaan, joka oli ministeriössä ”jäänyt unholaan”. Björkstrand oli perehtynyt kirkkolakiin, jonka mukaan vain kirkolliskokouksella oli muutosoikeus. Lopullisen päätöksen asiassa teki eduskunta, joka oli palauttamisen kannalla. Asia suututti presidentti Koivistoa, joka loppuen

lopuksi siirsi osan arkipyhien palautuspäivämääristä yli vaalien vuoteen 1992. Hän piti eduskunnalle puhuttelun, ja kritiikin kohteena oli liian toimelias opetusministeri.

Gustav Björkstrand valittiin riitaisten ministerivuosien jälkeen kansanedustajaksi 1987–1991. Hänen kautensa jäi yhteen. Seuraavaksi hän siirtyi professoriksi Åbo Akademiin. ”Politiikan jälkeen olen onnellinen, että sain keskittyä tutkimukseen ja opetukseen”, hän kirjoittaa elämäkerrassaan *På avstånd ser man klarare* (Fontana 2020).

Elisabeth Rehnin kansansuosio presidentinvaalissa puoluejohdon harmiksi

Maaliskuussa 1979 suhteellisen tuntematon Elisabeth Rehn nousi Uudeltamaalta vahvasti oikeistolaisen kampanjan avulla eduskuntaan ja valtakunnalliseen politiikkaan. Vaalilauseena oli ”Kvinnan från höger” (’Nainen oikealta’), ja teemoina olivat isänmaallisuus, vapaa omistusoikeus sekä demokratia.

RKP:n eduskuntaryhmän puheenjohtajana Rehn toimi 1987–1990. Tämän jälkeen kesäkuussa 1990, Rehn nousi Holkerin hallitukseen puolustusministeriksi yhdeksän kuukautta ennen uusia vaaleja. Rehn kuitenkin jatkoi puolustusministerinä myös seuraavassa **Esko Ahon** hallituksessa, jossa hänestä tuli myös tasa-arvoasioista vastaava ministeri sosiaali- ja terveysministeriöön. Rehn halusi nostaa puolustusministeriön ja maanpuolustuksen näkyvyyttä ja profiilia.

Puolustusministerinä Rehnin tunnetuin aikaansaannos oli Hornet-kaupat, jotka toteutettiin vain puoli vuotta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Vahvasti länsi- ja Nato-mielinen Rehn halusi omien sanojensa mukaan osoittaa Suomen kuulumisen länsimaailmaan.

Elisabeth Rehniä pidettiin poikkeuksellisen vaikutusvaltaisena puolustusministerinä hänen laajan kansansuosionsa tähden. Hänen kannatuksensa ylitti RKP:n rajat. Oman puolueensa sisällä Rehnillä oli ristiriitoja. Hornet-kauppojen lisäksi hänen

puolustusministeriytensä aikana 1995 säädettiin laki, jonka mukaan myös naisilla on mahdollisuus suorittaa asepalvelus.

Rehnin suhteet puolueeseensa olivat välillä ristiriitaiset, mikä näkyi muun muassa siinä, ettei RKP antanut presidentinvaalikampanjan alussa välitöntä tukeaan Rehnille. Hän ei ollut ainoa vaalikamppailuun lähtenyt nainen, vaan ensin esillä oli **Eeva Kuuskoski**, jonka kannatus tosin tyrehtyi pian. Vuonna 1993 Rehnin suosio alkoi lisääntyä. Gallupkannatus tosin näytti lopulta neljättä sijaa 7,9 prosentin äänisaaliilla. 16 tammikuuta 1994 pidetyllä vaalin ensimmäisellä kierroksella Rehn nousi kuitenkin toiseksi 22 prosentin kannatuksella. Kuukauden päästä järjestetyllä toisella kierroksella valtiosihteeri **Martti Ahtisaarta** vastaan Rehn sai 46,1 prosenttia äänistä. Ensimmäistä kertaa kokonaan suorana kansanvaalina järjestetty presidentinvalinta mahdollisti sen, että toiselle kierrokselle porvarillisen puolen ehdokkaaksi SDP:ta vastaan nousi RKP:n edustaja.

Maan pisin silta ja saariston liikenneyhteydet: RKP ministerien saavutukset

Suomen pisin silta sijaitsee Mustasaarella Vaasan edustalla. Silta yhdistää Raippaluodon saaren mantereeseen. 1045 metrinen vinoköysisilta maksoi 150 miljoonaa markkaa ja valmistui vuonna 1977. Raippaluodon *silta* oli liikenneministeri **Ole Norrbackin** hanke. Kansan suussa silta on Norrbackin silta. Hän nimittäin teki liikenneministerinä päätöksen sillan rakentamisesta. Ole Norrback toimi RKP:n puheenjohtajana 1990–1998 ja kansanedustajana 1979–1987 ja 1991–1999 sekä useissa ministerintehtävissä 1980- ja 1990-luvulla. Vuonna 2012 tehdyssä kyselyssä ruotsinkielisten keskuudessa kansaomainen Norrback arvioitiin RKP:n parhaaksi puheenjohtajaksi.

Toinen RKP:n ministeri ja puoluejohtaja, joka on menestyksekkäästi huolehtinut saaristoalueiden asioista, on **Jan-Erik Enestam**. Hän oli puheenjohtajana 1998–2006 ja puolustusministerinä 1995–2006. Enestamia, joka on Västansfjärdista kotoisin,

muistetaan lämmöllä Turunmaan saaristossa. Hänen aikanaan saariston liikenneyhteyksiä parannettiin.

Enestamia seurasi puolueen puheenjohtajana **Stefan Wallin** 2006–2012, joka oli myös [kansanedustaja](#) vuosina 2007–2019 sekä ministerinä 2007–2012. Wallinin seuraaja RKP:n puheenjohtajana oli **Carl Haglund** 2012–2016. Hän toimi ministerinä 2012–2015. Sekä Wallin että Haglund siirtyivät poliittisen uran jälkeen liike-elämän pariin.

Pakkoruotsi on välttämätön RKP:lle

Eduskunta päätti vuonna 1968 hyväksyä toisen kotimaisen kielen pakollisen opetuksen peruskoulussa. Vastoin kouluasiantuntijoiden kantaa ns. pakkoruotsi hyväksyttiin äänin 137–24. Ruotsin kielen mielekkyydestä ei seuraavina vuosikymmeniä paljonkaan keskusteltu, ennen kuin Suomalaisuuden liitto teki asian uudestaan ajankohtaiseksi. Eduskunta käsitteli kieliopetukseen liittyvät asiat uudelleen vuonna 2015 ja jälleen kerran toisen kotimaisen kielen pakollinen opetus hyväksyttiin, tällä kertaa äänin 134 vastaan 48.

Viime vuosina pakkoruotsin vastustaminen on lisääntynyt, varsinkin Perussuomalaisten toimesta sosiaalisessa mediassa. Niinpä Perussuomalaisten uudessa kielipoliittisessa ohjelmassa vuodelta 2022 vaaditaan pakkoruotsin poistamista ja ruotsin kielen alas ajamista yhteiskunnassa.

RKP:n puheenjohtaja **Anna-Maja Henriksson** on voimakkaasti vastustanut Perussuomalaisten vaatimusta, ja hän on hallituksessa ponnekkaasti vaikuttanut kielirauhan säilyttämiseksi ja perustellut ruotsin kielen tärkeyttä toisena kansalliskielenä.

RKP:lle asia on elintärkeä. Koska ruotsia ei tarvitse enää kirjoittaa ylioppilaskirjoituksissa, kielen taito on yleisesti ottaen rapistunut. Vaikka valtion virkamiehiltä vaaditaan ruotsin kielen taitoa, on käytäntö osoittanut, että yhä harvempi suomenkielinen virkamies pystyy palvelemaan maan toisella kielellä.

Henrikssonin hallitusvastuu takaa ruotsin kielen aseman

Ruotsin kielen aseman säilyttäminen ja suomenruotsalaisten oikeutena palveluun omalla äidinkielellään on Anna-Maja Henrikssonille äärimmäisen tärkeä asia. Hän tietää, että ainoastaan hallituksesta käsiin näitä oikeuksia voidaan taata. Ruotsin kielen takia hän on valmis yhteistyöhön perussuomalaisien kanssa, koska hän laskee, että yhteisessä hallituksessa perussuomalaiset eivät tee irtiottoa ruotsin kielen suhteen. Olkoonkin, että heillä on tuore kielipoliittinen ohjelma, joka edellyttää toimia ruotsin kielen aseman heikentämiseksi.

Näin Henriksson teki linjanvetoa puoluekokouksessa alkukesästä 2023:

”Suomen ruotsalainen kansanpuolue on se puolue, joka aina puolustaa oikeuttasi hoitoon ja hoivaan lähellä sinua, sekä suomeksi että ruotsiksi. Haluamme lyhentää hoitojonoja. Puolustamme sairaalaverkkoa ja pienempiä sairaaloita. Haluamme panostaa ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Teemme työstä sen eteen, että kaikki saisivat oikeaa hoitoa oikeaan aikaan.”

Puheessaan hän korosti vielä, ettemme tarvitse enempää vastakkainasettelua ja kahtiajakoa – tarvitsemme enemmän yhteenkuuluvuutta ja luottamusta. Suomi tarvitsee vähemmän blokkipolitiikkaa ja enemmän keskipolitiikkaa:

”Nyt tarvitaan enemmän kuin koskaan Suomen hallituksessa, sen ainoa liberaali ääni, joka myös sisältäpäin pystyy vaikuttamaan lopputuloksiin. RKP ei tule koskaan tinkimään arvoistaan. Tulemme aina olemaan puolue, joka puolustaa kaikkien ihmisten yhdenvertaisuutta, avoimuutta, jokaisen yhdenvertaista

oikeutta äidinkieleensä, suomeen tai ruotsiin, maamme kaksikielisyyttä, demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta ja ihmisoikeuksia.”

Kauniista puheista huolimatta Henriksson tuskin tulee nousemaan puolueensa päällikkökastiin. Huolimatta siitä, että hän on Suomen pitkäaikaisin oikeusministeri, hän ei ole ollut kokoa voima, jonka tulevaisuuden visiot kantaisivat. Päinvastoin hän on kontrolloiva johtaja, joka haluaa pitää asemastaan kiinni.

Anna-Maja Henriksson on toiminut Suomen oikeusministerinä 2011–2015 Kataisen ja Stubbin hallituksissa, kesäkuusta joulukuuhun 2019 Rinteen hallituksessa ja sen jälkeen kesäkuuhun 2023 saakka Marinin hallituksessa. Uudessa Orpon hallituksessa hän toimii opetusministerinä. Henriksson valittiin RKP:n puheenjohtajaksi 2016 ja on sitä edelleen.

Anna-Maja Henrikssonilla on vahvat sukujuuret rauhansanalaisessa lestadiolaisuudessa. Molemmat isoisät olivat vahvoja lestadiolaisvaikuttajia ja liikkeen eturivin edustajia. Isoisä äidin puolelta oli kirkkoherra **V. H. Kivioja**, joka toimi maalaisliiton kansanedustajana 1929–1945 ja *Zions Missionstidning*-lehden toimittaja 1932–1957. Isoisä isän puolelta kauppaneuvos **Alfred Forss**, oli tunnettu lestadiolaisvaikuttaja. Uskonnollisesta taustastaan huolimatta kansankirkollinen Henriksson ei edusta lestadiolaislähtöistä arvokonservatismia. Hän on arvoliberaali, jolle evankelisluterilainen kirkko on kuitenkin merkityksellinen.

RKP:n arvopohja arvostelun kohteena

Kesän 2023 rasismikeskustelussa on Perussuomalaisten hallituskelpoisuutta kyseenalaistettu. RKP:n sisällä on perustettu verkosto, joka arvostelee puoluejohdon valmiutta yhteistyöhön Perussuomalaisten kanssa. Perussuomalaisiin liittyvä rasismikeskustelu on saanut RKP:n huolestumaan sekä Suomen että oman maineensa

puolesta. Verkosto, johon kuuluu kansanedustaja **Eva Biuadet**, toivoo laajempaa keskustelua puolueen arvoista ja konkreettisia toimia äärioikeiston vastustamiseksi.

Hallituksen Eurooppa- ja omistusoikeusministeri **Anders Adlercreutz**, josta povataan Henrikssonin seuraajaa puheenjohtajana, on todennut, että RKP:n vahvuus on ollut kyky työskennellä ratkaisukeskeisesti erilaisissa hallituskoalitioissa.

”Edellisessä hallituksessa olimme porvarillinen liberaali ääni. Sitä tarvittiin siinä, ja sitä ääntä käytettiin menestyksekkäästi. Jossain toisessa koalitiossa voimme taas olla se ääni, joka tasapainottaa kuormaa, jotta se ei kallistu liikaa toiseen suuntaan. Tässä roolissa Rkp on ollut useissa koalitioissa. Poliittisessa keskustassa olevana puolueena, joka on toiminut niin sovittelijana ja kuin myös pianonvirittäjänä.”

Alkavan yhteistyön tiimoilta RKP:n on kuitenkin kyettävä itsearviointiin siitä, miten tunteenomaisesti identifioiva puolue suhtautuu puolueen ulkopuolella oleviin ihmisiin. Mitä ”ruotsinkieliset intressit” ja ”ruotsalaisuus” viestittävät muille kuin omille jäsenille? Vaarana on, että liian ahtaaksi muotoiltu imago sulkee ulkopuolelle ne henkilöt, joiden puolesta puolue sanoo toimivansa.

Vihreät ja uskonnot

Katri Kuusikallio

Vihreiden ja uskonnon suhde on monessa mielessä ristiriitainen. Vihreät ovat uskonnollisia ja uskonottomia, sekä uskontomyönteisiä että kriitikkoja. Vihreiden politiikka perustuu arvoihin, jotka ovat yhteisiä monille uskonnoille, kuten ihmisoikeudet, ympäristönsuojelu, rauha ja solidaarisuus. Vihreät on antirasistinen ja monikulttuurisuusmyönteinen puolue, mikä sisältää periaatteessa myös uskontojen ja katsomusten moninaisuuden.

Suhteessa uskontoon vihreillä on kuitenkin sitkeästi ollut uskontovastaisen puolueen maine. Uskonnonvapauden negatiivinen korotus on ilmennyt vahvoina mielipiteinä, että uskonto voi olla tärkeä osa ihmisen identiteettiä, mutta sen tulisi olla yksityinen asia, joka ei saa määrätä yhteiskunnan sääntöjä, rajoittaa muiden ihmisten oikeuksia tai näkyä julkisessa tilassa.

Pitkään vihreiden ajattelussa on pidetty itsestään selvänä, että ”uskonto” on sama kuin ”evangelisluterilainen kirkko” ja kirkko puolestaan sama kuin ”konservatiiviset kristityt”. Samalla useat yksittäiset, näkyvät poliitikot ovat esiintyneet kirkon puolustajina ja toimineet sen luottamustehtävissä.

Puolueen valtakunnallinen yhdistys Armon vihreät perustettiin 2011, koska monet aktiivisesti kristityt vihreiden kannattajat halusivat tuoda esiin vihreiden ja kristinuskon arvojen yhtäläisyyksiä ja että siitä syystä moni kristitty oli valinnut juuri vihreät puolueekseen. Armon vihreät on toiminut tärkeässä roolissa viemällä vihreitä arvoja kirkkoon ja kirkkomyönteisyyttä vihreisiin. Tämä kaksisuuntaisuus on osin ollut myös Armon vihreiden viestiä hajottava tekijä.

Vihreistä arvoista ympäristöasiat ovat rantautuneet kirkkoon lisääntyneen ilmastonmuutostietoisuuden vuoksi. Vaikuttamistoiminnassaan monet vihreät ovat valinneet kanavakseen seksuaalivähemmistöjen asiaa ajavan Tulkaa kaikki-liikkeen. Kirkastaisiko Armon vihreiden sanomaa kirkossa yksinkertainen kärki: kristityn tulee tehdä politiikkaa ollessaan heikoimman, vähemmistöjen ja ympäristön puolella, ja puoluepolitiikkakin on varsin suotava vaihtoehto näiden asioiden eteenpäin viemiseksi.

Mitä tulee uskontoon vihreissä – vihreisiin kuuluu kristittyjä, buddhalaisia, hinduja, muslimeita kuin muitakin uskonnollisia ryhmiä. Uskonto tarkoittaa nykyään uskontojen yhdenvertaisuuden tarkastelua ja vähemmistöjen huomioon ottamista. Vihreät arvostavat uskonnonvapautta ja pyrkivät löytämään yhteistä pohjaa eri uskontojen ja maailmankatsomusten välillä. Vihreiden poliittisessa ohjelmassa 2019–2023 oli suhteellisen tyly maininta: ”Uskonnollisia yhteisöjä kohdellaan samoin kuin muitakin kolmannen sektorin toimijoita. Varmistetaan kirkkojen yhteiskunnallisten tehtävien hoito.”

Teimme Armon vihreissä töitä vihreiden periaateohjelman 2020–2028 kanssa. Neuvottelutyön tuloksena, kun keskusteluissa nousi esiin ajatuksia, että uskonto voitaisiin rinnastaa mihin tahansa harrastustoimintaan, olimme tyytyväisiä lopulliseen sanamuotoon: ”Vihreät kunnioittaa uskonnonvapautta ja haluaa, että kaikkia maailmankatsomuksia kohdellaan tasa-arvoisesti. Uskontojen välistä yhteistyötä tulee tukea ja edistää rauhantyönä. Erilaisilla maailmankatsomuksellisilla yhteisöillä ja yhteisöihin kuulumattomilla tulee olla yhdenvertainen asema suhteessa valtioon.”

Yhdenvertainen asema suhteessa valtioon liittyy erityisesti uskonnollisten yhdyskuntien verotusoikeuteen. Seinäjoen puoluekokouksessa 2023 vihreiden ilmapiiiri oli selvästi muuttunut uskontomyönteisemmäksi. Tämä näkyi **Pekka Elonheimon** tekemässä aloitteessa verotusoikeuden myöntämisestä myös vähemmistöyhdyskunnille. Saman sisältöinen aloite suorastaan tyrmättiin neljä vuotta sitten. Nyt asiasta käytiin keskustelu, missä aloitetta kannatti myös valtakunnallisen

yhdistyksen Tieteen ja teknologian vihreiden (Viite ry) edustajia. Periaatteellisella tasolla tämä oli iso askel – uskontojen ja katsomusten yhdenvertaisuuden edistäminen on yhteinen tavoite, tutkimalla, miten vähemmistöjen oikeudet toteutuvat kahden isoimman, erityisasemassa olevan kristillisen yhdyskunnan rinnalla. Lisäksi voidaan todeta, että uskontojen sisällä on haasteita, esimerkiksi suhtautumisessa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin ja naisten asemaan, mutta niitä tulee viedä eteenpäin asianmukaisin prosessein yhteistyössä uskontojen edustajien kanssa. Monet heistä ovat varsin tietoisia nykyajan muutospaineista yhteisöissään.

Huomasimme juuri kesällä Koraanin polttamisepisodeista Ruotsista, miten tärkeää on, että meillä on edelleen voimassa laki uskonrauhan rikkomisesta. Uskonto nähdään elämän osa-alueena, jota ei saa tahallaan pilkata tai halveksia.

Tulemme aina olemaan sen haasteen äärellä, että uskonnot ovat jopa vuosituhansia vanhoja perinteitä, joilla on usein vahva merkitys jäsenilleen. Uskonnon sisällä on useita tulkintoja, mutta uskontoon kuuluva on yleensä vastuussa tulkinnastaan yhteisölle. Yhteisö käy prosessia keskuudessaan ja muutospaineissaan.

Yhteiskunnallisissa aiheissa ja käytännön ratkaisuihin yhden yksilön elämäntarkastuksella ja uskonnolla ei voi olla sama painoarvo. Miten löydetään pienin yhteinen nimittäjä, kun sinänsä keskeiset arvot kuten ihmisoikeudet ja tasa-arvo merkitsevät yksilölle jotain ja toiselle aivan päinvastaista?

Katri Kuusikallio on pappi ja Uskontojen yhteistyöjärjestö USKOT-foorumin toiminnanjohtaja. Vihreä vuodesta 2012, Armon vihreiden puheenjohtaja 2017-2019, Järvenpään kaupunginvaltuutettu (vihr) vuodesta 2017.

Järkyttää – järkyttää! – huomata, että Suomenmaassa on rasismia

Jason Lavery

Petteri Orpon hallituksen valtaan astumisesta lähtien on usein tullut mieleen kohtaaminen elokuvasta *Casablanca*, jossa kapteeni Renault (**Claude Rains**) sulkee Rickin (**Humphrey Bogartin**) yökerhon. Kun Rick vaatii selitystä Renault vastaa: ”Minua järkyttää — järkyttää — huomata, että täällä pelataan uhkapelejä!” Sitten peliluolasta tullut mies antaa kapteenille voittonsa.

Kesän rasismikohu on paljastanut, että Suomessa ihmisoikeudet ja oikeusvaltio ovat kaupan. Yhdenvertaisuutta ja ihmisarvoa tuetaan, mikäli muu etu ei haraa vastaan. Tätä rasismikohua ei ole ajanut vakaumus vaan opportunisti.

Opportunistin aalto alkoi hallituksen muodostamisesta. Kansallinen kokoomus, jonka valtavirta vuosikausia ajoi avoimempaa ja suvaitsevampaa Suomea, käänsi kelkkansa, kun se sai perussuomalaiset mukaan talouspoliittiseen ohjelmaansa. Avoin ja suvaitsevainen Suomi merkitsee kokoomukselle vähemmän kuin mahdollisuus supistaa kuusi miljardia julkisesta taloudesta. Kaikkien vähemmistöjen puolestapuhujana profiloitunut Ruotsalainen kansanpuolue päätti, että yksi vähemmistö on muita tärkeämpi ja näin hallituksen ovet avattiin sille. Sitten kun media nousi pelon tilasta ja nosti esille pitkään julkisesti saatavilla perussuomalaisten rasistisia kirjoituksia, kokoomus ja RKP nousivat kapteeni Renaultin tapaan järkyttyneinä, että hallituksessa on rasistisia ulostuloja tehneitä ministereitä.

Opportunistista järkytystä on nähty hallituksen oppositiossakin. Viime 15 vuoden aikana perussuomalaiset ovat nousseet maan johtavaksi puolueeksi vetoamalla

ihmisten pelkoihin ja ennakkoluuloihin. Samalla harva poliitikko, julkinen henkilö, ja tavallinen kansalainen on pannut itsensä likoon puolueen nousun pysäyttämiseksi.

Edmund Burke sanoi aikoinaan, että kaikki, mitä tarvitaan pahuuden lisääntymiseen, on se, että hyvät ihmiset eivät tee mitään. On ollut paljon hyviä suomalaisia, jotka eivät ole tehneet mitään perussuomalaisten lietsoman vihan leviämistä ja valtavirtaistamista vastaan opportunistisista syistä. Poliitikot ovat arastelleet arvostella perussuomalaisia toivossa, että he saisivat itselleen puolueen äänestäjiä. On laajalti hyväksytty perussuomalaisten väite, että rasismista puhuminen on ”kärsinyt inflaation”.

En tiedä kuinka monta kertaa olen kuullut vaaliehdokkailta eri puolueista viime 15 vuoden aikana, että rasismista puhuminen vain lisää perussuomalaisten kannatusta. Suomalaisen ääni on tärkeämpi kuin rodullistettujen vähemmistöjen ihmisoikeudet. Polarisoitumista on haluttu välttää rasismin leviämisen kustannuksella.

On keksitty ”tolkun ihminen”, ihannekansalainen, joka on valmis tinkimään ihmisoikeuksista myötäillääkseen vihan voimia yhteiskuntarauhan nimessä. Valtamedia on pelännyt perussuomalaisten troliarmeijoita. Se on omaksunut perussuomalaisten poliittisen uuskielen tasapuolisuuden nimessä.

Olen katsonut pettyneenä, miten huomattava osa kollegoistani tiedemaailmassa on pitäytynyt ottamasta kantaa poliittiseen rasismiin pelossa siitä että heidän ”puolueettomuutensa” ja rahoituksensa vaarantuvat. Hyvien suomalaisten on vaikea myöntää itselleen koko rasismin ja vierasvihan olemassaolo Suomessa. Rasismi on muka vain amerikkalainen ongelma.

Mutta kun maahan tulee hallitus, johon verrattuna **Juha Sipilän** hallitus näyttäneen tuhlaajapojalta, rasismista ollaan järkyttyneitä. Käydään opportunistista valtataistelua, jossa rasismi ja laajempi vieraskammo ovat vain välineitä eivätkä

ongelmia. Jos hallituksen arvostelijat todella haluavat yhdenvertaisuutta ja ihmisarvoa vaalivan maan, heidän on ensiksi katsottava peiliin.

Ensinnäkin on luovuttava harhaluulosta, että Suomi ei jaa muiden maiden ongelmia. On tehty iso numero pääministeri **Sanna Marinin** rohkeudesta kutsua perussuomalaisia rassistiseksi puolueeksi. Se oli liian vähän liian myöhään: hän uskalsi sanoa sen vasta, kun hänen hallituksensa oli loppusuoralla ja vaalikampanja oli alkanut. Edellinen hallitus ei juuri edistänyt rasisminvastaista diskurssia vaan teki paljon vakuuttaakseen ulkomaailmalle, että Suomi on tasa-arvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden paratiisi.

Pääministeri Marin piti monta kertaa hyvin näyttäviä ulostuloja tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja ihmisarvon hyväksi. Ne olivat miltei kaikki ulkomailla, kuten näpäytyksensä lehdistölle Uudessa Seelannissa tai puheensa New Yorkin yliopistossa.

On aika uskaltaa esittää suomalaisille visioita moninaisesta Suomesta – Suomessa. Ei riitä hienojen ohjelmien laatiminen paperille, kuten edellinen hallitus teki. On artikuloitava moninainen Suomi siellä, missä keskustelua käydään.

Toiseksi on otettava rasismin ja muukalaisvihan mahdolliset kohteet mukaan kansalliseen keskusteluun ja vihan vastaiseen työhön. Valkoihoiset kantasuomalaiset ovat dominoineet tämän kesän rasismikeskustelua kuten edellisiäkin rasismikeskusteluita. Maahanmuuttoa käsitellään melkein aina keskustelupaneeleissa, joissa ole yhtään maahanmuuttajaa. Voiko kukaan kuvitella naisten oikeuksista paneelia, jossa ei ole yhtään naista?

Hallituksen rasismitiedonannon toteutumista valvoo käytännössä vain valkoihoinen kantaväestö, jonka enemmistölle rasismi ei ole tähän asti ollut ongelma. Milloin kysytään itse rasismin kohteilta mielipidettä? Pelätäänkö maahanmuuttajan sanovan, että Suomi ei ole se paratiisi, jonka suomalaiset kuvittelevat sen olevan? Nolottaako

suomalaisia, jos maahanmuuttaja tietää Suomesta jotakin, mitä he eivät tiedä? Suomen ja Suomen historian tutkijana törmään usein asenteeseen, että vain suomalainen saa kommentoida Suomen asioita.

Kolmanneksi: jos pitää maahanmuuttajia vain taloudellisina hyödykkeinä, heistä ei saa taloudellista hyötyä. Hoetaan, että rasismi on paha asia Suomelle, sillä Suomi tarvitsee työperäistä maahanmuuttoa. Rasismi vahingoittaa Suomen kuvaa ulkomailla ja se voi vaikuttaa ulkomaankauppaan. Olisiko rasismi hyväksyttävä, jos työntekijöitä ja ulkomaankauppaa ei tarvittaisi? Suomi saa tuottavan työvoiman ulkomailta vain, jos suomalaiset ovat valmiita suhtautumaan ulkomaalaisiin ihmisinä.

Hienot kotouttamisohjelmat ja englanninkieliset palvelut merkitsevät vähemmän kuin kulttuuri, joka ottaa maahanmuuttajia vastaan tasavertaisina ihmisinä eikä jatkuvasti vaadi maahanmuuttajia oikeuttamaan olemassaoloaan Suomessa.

Rasismi ei katoa hallitusta vaihtamalla tai edes hallituspuolueiden murskatappiolla seuraavissa vaaleissa. Rasismi ja vierasviha ovat olleet Suomessa pitkään ennen tätä hallitusta. Kuten moni muu ulkomaalainen, olen hyvin vähän tekemisissä perussuomalaisten kanssa. Koen silti usein vieraskammosyömistä ja toiseuttavaa käytöstä.

On kyllä hyviä suomalaisia, jotka ovat toimineet aktiivisesti vihaa vastaan, mutta heitä on liian vähän. Suomi muuttuu vähemmän rasistiseksi ja vieraskammoiseksi, kun hyvät suomalaiset aktivoituvat vihaa vastaan sekä pitävät maahanmuuttajia ja muita vähemmistöjä ihmisinä eikä opportunistin välineinä.

N-sanan käyttö Suomen eduskunnassa - historiallinen katsaus

Andre Swanström

Kansanedustaja **Teemu Keskisarja** (PS) kohautti syyskuun 6. päivänä 2023 käyttämällä n-sanaa eduskunnan täysistunnossa. Perussuomalaisten puheenjohtaja valtiovarainministeri **Rikka Purra** puolusti Keskisarjan sanavalintaa. Purran mukaan ”Historioitsija käytti historioitsijalle kuuluvaa puhetta.” <https://yle.fi/a/74-20049059> Purra kehotti vielä ”ihmisiä ymmärtämään näitä konteksteja,” Mikä oli sitten Keskisarjan puheen laajempi konteksti? Keskisarja ei puhunut historioitsijana alan konferenssissa, vaan hän puhui kansanedustajana Suomen eduskunnassa. Eduskunnassa pidetyn puheen kontekstia voidaan laajassa mielessä tutkia osana eduskunnassa pidettyjen puheiden historiallista jatkumoa. Miten Keskisarjan puhe on nähtävissä suhteessa eduskunnassa käytetyn retoriikan historiaan? Alla tarkastelen n-sanan historiallista esiintymistä eduskunnassa pidetyissä puheissa.

N-sanan käyttöä koskevat tulokset perustuvat eduskunnan digitaaliseen hakupalveluun:

<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/Vaskiresults.aspx>

<https://avoindata.eduskunta.fi/#/fi/digitoidut/>

Haut on tehty sekä suomeksi että ruotsiksi.

Seuraava taulukko esittää n-sanan käytön eduskunnassa kronologisessa järjestyksessä. Huomioita-sarakkeessa noteerataan muutamien tapausten kohdalla sanan esiintyminen kritiikin kohteena. Huomioissa nostetaan esiin myös n-sanan esiintyminen kirjallisissa kysymyksissä. Taulukon tarkoitus ei ole toimia häpeälistana. N-sanan käytön välittömän kontekstin ja tarkemman luonteen voi

jokaisen yksittäistapauksen kohdalla tarkistaa eduskunnan hakupalvelun avulla digitoiduista valtiopäiväasiakirjoista.

N-sanan käyttö eduskunnassa

KANSAN- EDUSTAJA	PUOLUE	PÄIVÄMÄÄRÄ	HUOMIOITA
Kustavi Grotenfelt	Nuorsuomalainen	9.10.1908	
Georg Schauman	RKP	4.6.1919	
Georg Schauman	RKP	23.11.1926	Siteerasi nimimerkkiä ”Neekeri”
Mauritz Rosenberg	STPV	25.11.1927	
Georg Schauman	RKP	17.2.1930	
Hilja Pärssinen	SDP	13.12.1932	
Hilja Riipinen	IKL	28.11.1933	
Hilja Riipinen	IKL	18.12.1933	
Kaarle Johannes Ellilä	Maalaisliitto	23.4.1934	
Lauri Kallinen	SDP	14.6.1945	
Lauri Laine	Maalaisliitto	24.1.1947	
Väinö Okko	Maalaisliitto	29.5.1947	

KANSAN- EDUSTAJA	PUOLUE	PÄIVÄMÄÄRÄ	HUOMIOITA
Varma Kosto Turunen	SDP	18.9.1959	
Tuure Salo	LKP	28.10.1969	
Veikko Vennamo	SMP	18.4.1978	
Marjatta Mattson	SKDL	16.12.1980	Viittaus Mark Twainiin.
Olavi Ronkainen	SKL	17.6.1981	
Paula Eenilä	SDP	13.6.1985	
Sampsa Aaltio	KOK	12.12.1985	
Maija-Liisa Salminen	SKDL	17.12.1985	Huomautti että n-sana on rasistinen.
Arja Alho	SDP	21.11.1989	
Sulo Aittoniemi	SMP	19.9.1991	
Matti Vähänäkki	SDP	31.10.1991	
Antero Kekkonen	SDP	16.1.1992	Kritisoi Aittoniemeä tämän kauhistuessa ”neekeriiä”.
Tuija Maaret Pykäläinen	VIHR	16.1.1992	Kritisoi n-sanan käyttöä rasistisena.
Matti Vähänäkki	SDP	16.12.1992	

KANSAN- EDUSTAJA	PUOLUE	PÄIVÄMÄÄRÄ	HUOMIOITA
Esko-Juhani Tennilä	VAS	22.10.1993	”Näin Suomeen tehdään se, mistä ministeri Viinanen on puhutut, neekeriporukka, joka tekee USA:ssa puoli-ilmaiseksi työtä.”
Matti Vähänäkki	SDP	13.2.1995	
Sulo Aittoniemi	KESK	12.12.1997	Kirjallinen kysymys
Erkki Pulliainen	VIHR	8.10.1998	”neekerimielen- osoitukset”
Sulo Aittoniemi	KESK	18.2.1998	
Pertti ”Velto” Virtanen	Kirjava puolue	21.10.1998	
Raimo Vistbacka	PS	12.10.2001	
Raimo Vistbacka	PS	16.10.2001	
Sulo Aittoniemi	Alkiolainen keskustaryhmä	15.5.2001	Kirjallinenkysymys
Sulo Aittoniemi	Alkiolainen keskustaryhmä	6.11.2002	Kirjallinen kysymys
Teemu Keskisarja	PS	6.9.2023	

Ensimmäisen kerran Suomen eduskunnan historiassa n-sanaa käytti nuorsuomalaisen puolueen Kustavi Grotenfelt. Sana esiintyi tullituloja koskevassa keskustelussa, ja Grotenfelt vertaili Suomea ”neekerit- tai villisiirtomaihin”. Kun vastaitseenäistyneelle tasavallalle sorvattiin uutta perustuslakia vuonna 1919, viitattiin parlamentaariseen hallitusmuodon esiintymiseen entisissä siirtomaissa. Ruotsalaisen kansanpuolueen poliitikoista Georg Schauman oli yksi harvoista tasavaltalaista hallitusmuotoa kannattaneista muiden ollessa monarkisteja, ja hänen käyttämänsä sana ”*negerrepublik*” oli lainaus monarkistien tasavaltaa halveksuvista lausunnoista. Schauman puhui myöhemmin myötätuntoisesti Yhdysvaltain afroamerikkalaisen väestön olemattomista poliittisista oikeuksista, ja vuonna 1930 hän käytti n-sanaa kauhistellessaan tämän väestönosan sorrettua asemaa.

”Neekeritasavalloista” puhui myös äärivasemmistolainen Mauritz Rosenberg 1920-luvun loppupuolella. Rosenberg suhtautui skeptisesti kuluihin, joita koitui Suomen osallistumisesta Kansainliiton konferensseihin. Näissä konferensseissa ”me joudumme [...] kilvoittelemaan jonkun neekeritasavallan kanssa ja sekin vie meiltä voiton”, manaili Rosenberg. Rosenberg astui lopulta itse laajempiin kansainvälisiin ympyröihin, kun hänestä tuli Otto Wille Kuusisen johtaman Terijoen hallituksen kakkosmies ja valtiovarainministeri. Yhteistä n-sanan käytölle vuosisadan alkupuolen eduskuntakeskustelussa oli keskisarjamainen korostus, jossa Suomi ja suomalaiset nähtiin heikossa asemassa olevina. Tätä alleviivattiin n-sanan vertauskuvallisella käytöllä.

1930-luvulle tultaessa n-sana liitettiin turmeltuneeksi katsottuun kulttuuriin. IKL:n kansanedustaja Hilja Riipinen ihmetteli, miten Helsinkiin tuotiin ”maailmankuulu neekerinainen 16 neekerin kanssa huvittamaan pääkaupungin yleisöä tällaisena aikana, jolloin maassa on pula ja Suomen raha annetaan niiden hyväksi”. Riipinen lausui toivovansa, että koko tämä ulkomaalainen roska pidätettäisiin Suomen rajalle” (28.11.1930). Pari vuotta myöhemmin Riipinen palasi eduskunnan puhujanpöntössä musiikkiin, jonka katsoi olevan nuorisoa turmelevaa. Nuorison yli pyyhki Riipisen

mukaan ”tuhon aalto, se tuli neekerirenkutuksena ja neekeriorkestereina, julkeina raakalaistansseina, roskakirjallisuutena, likaisina kuvina” (18.12.1933). Jazz-musiikin paheksuminen rappiotaiteena oli tunnusomaista kansallissosialistisille virtauksille, joista myös Riipinen puolueineen haki innoitusta. Kulttuuria ruoti myös SDP:n kansanedustajan Hilja Pärssinen. Aiheena oli kohunäytelmä *Jumalan vihreät niityt*, jonka kieltämisestä käytiin kiivasta kamppailua vedoten näytelmän väitettyyn jumalattomuuteen. Pärssisen puheenvuorossa toistuivat sanat ”neekerinäytelmä” ja ”neekerien käsitys kristinuskosta”, mutta Pärssinen ei sosialidemokraattina ollut näytelmän kieltämisen kannalla.

Osassa 1930–40-lukujen puheita n-sana vilahti anekdootin lomassa. N-sana oli myös jossain määrin vakiintunut lehtimiehen synonyymiksi (**Lauri Laine** 24.1.1947). Joissakin puheenvuoroissa vierasmaalainen työvoima tai tuontitavara nähtiin uhkana suomalaiselle työlle. Maalaisliiton Kaarle Johannes Ellilä puhui ”neekerityövoimalla” valmistetun kasvisrasvan tuontia vastaan 23.4.1934 ja SDP:n Varma Kosto Turunen näki tummaihoisen muusikon uhkana suomalaisille artisteille, kun hän 18.9.1959 maalaili, miten ”neekeri taikka joku mustapintainen tai tummapintainen muu voi esittää musiikkia täällä oman miehen odottaessa sormi suussa”.

1960-luvulla alkoi tietoisuus afroamerikkalaisen väestön heikosta asemasta amerikkalaisessa yhteiskunnassa esiintyä myös eduskuntapuheenvuoroissa. Liberaalisen kansanpuolueen Tuure Salo rinnasti suomalaisten maahanmuuttajien huonon aseman Ruotsissa afroamerikkalaisten kurjaan asemaan Yhdysvalloissa käyttäen n-sanaa eduskuntapuheessaan 28.10.1969. Salo toimi myöhemmin oikeusministerinä Sorsan II hallituksessa 1977–1978.

Ensimmäisen kerran n-sanan rasistisuus nousi esiin eduskunnassa, kun SKDL:n Maija-Liisa Salminen (myöh. Löyttyjärvi) kritisoi Etelä-Afrikan rotusortoa 17.12.1985. Salminen puhui samalla suomalaisen yhteiskunnan rasismista käyttäen esimerkkinä opettajaa, joka tiedostamatta sanojensa painolastia toteaa korpin olevan ”musta kuin nekerin sydän” samaan aikaan kun luokassa istuu värillinen lapsi.

Karkeampina esimerkkeinä rasismista Salminen mainitsi päälle sylkemisen ja törkeyksien huutelemisen. Julkisessa keskustelussa alettiin asteittain herätä n-sanan rasistisuuden tunnistamiseen.

Reflektoimaton n-sanan käyttö jatkui silti. SDP:n Matti Vähänäkki omaksui puheenparren, jossa hän totesi puheissaan mainitsemiensa henkilöiden kuten Ben Zyskowiczin ynnä muiden olevan ”niin neekeriä, niin neekeriä” (31.10.1991, 16.12.1992 ja 13.2.1995). Vähänäkin retoriikka oli lainausta Mikko Alatalon vuonna 1980 julkaistusta kappaleesta *Kyllä sitä ny ollaan niin neekeriä että*. Kappaletta on kuvailtu satiiriksi suomalaisista rotuennakkoluuloista. Vähänäkin eduskuntapuheissa tuota satiiria ei enää löydy, vaan hokema lienee tarkoitettu kuvailemaan poliittisten vastustajien ymmärtämättömyyttä tai ymmärtämättömäksi tekeytymistä. Vähänäkki sai palautetta vihreiden Tuija Maaret Pykäläiseltä, joka 16.1.1992 kritisoi Vähänäkkiä n-sanan käytöstä seuraavin sanoin:

”Haluaisin palata täällä aikaisemmin käytyyn keskusteluun: on puhuttu sivistyksestä ja siinä yhteydessä neekeri-sanasta. Asiahan on näin, että se sana voi ed. Vähänäkin sanastossa tarkoittaa samaa kuin teddykarhu, mutta laajemmin Suomessa ja kansainvälisissä yhteyksissä sillä on erittäin voimakas rasistinen sävy. Ennen kaikkea on kyse ihmisoikeuksista, tasa-arvosta ja toistemme kunnioittamisesta rotuun, uskontoon ja poliittiseen mielipiteeseen katsomatta.”

Vähänäkki jatkoi kuitenkin n-sanan viljelyä puheissaan eduskunnassa vielä vuosien ajan. Vaikka 1990-luvulla ei vielä puhuttu kulttuurisodista, voidaan 2020-luvun vastakkainasettelun juuret nähdä tuon aikakauden keskusteluissa. Populistipoliitikot pitivät huolen siitä, että n-sanaa käytettiin ja sen käyttöoikeutta puolustettiin. Näitä populistejä olivat Raimo Vistbacka, Pertti ”Velto” Virtanen ja Sulo Aittoniemi. Muut poliitikot alkoivat karttaa n-sanaa, mutta populistit hellivät sitä. Aittoniemen näkemyksen mukaan Suomessa ei ollut rasismia ja n-sanan käyttäminen oli täysin luonnollista:

”Minun mielestäni Suomessa ei ole rasismia. Totta kai mökinmuija, joka kahdentoista aikaan yöllä aittapolulla näkee pikimustan neekerin tulevan vastaan, pelästyy ja sanoo hui, mutta se on luonnollista suhtautumista poikkeavaan ihmiseen. Sitä katsotaan vähän karusti ja tuolla tavalla. Mutta kun minä olen Tampereella katsonut ja monessa muussa paikassa, saavat aivan rauhassa olla nämä kaverit ja ihmiset.” (Sulo Aittoniemi 18.2.1998)

Tätä käsitystä Aittoniemi ajoi eteenpäin useissa kirjallisissa kysymyksissä ja muissa yhteyksissä eduskunnassa. Rasismin vastustaminen joutui usein Aittoniemen hampaisiin. 15.5.2002 Aittoniemi pahoitteli n-sanan käytön rajoittamista:

”Suomessa pyritään estämään rasismia ankarilla ohjeilla. Muun muassa neekeri-sana on ankarasti kielletty, vaikka tilalle ei ole keksitty mitään korvaavaa ilmaisua. Yleensäkin kaikessa on syyllinen valkoihoinen suomalainen, tekevät kurdit ja somalit sitten mitä tahansa. Eurooppalainen rasismin vastustaminen on suistunut kokonaan raiteiltaan.”

Kansanedustaja Teemu Keskisarjan n-sanan käyttö asettuu historiallisessa kontekstissaan osaksi 1990-luvulla esiin noussutta populistista retoriikkaa. 1990-luvulta alkaen sanaa ovat käyttäneet eduskunnassa lähes yksinomaan populistipoliitikot. Muutaman vanhan polven kansanedustajan kielenkäytössä sana on vilahtanut. Arja Alho totesi marraskuussa 1989, että hän pienenä tyttönä kävi katsomassa ”neekeriä” Hartolan markkinoilla. Sellaista ei Alhon mukaan kuitenkaan enää tapahtunut vuonna 1989. Muutos oli tapahtunut hänen omana elinaikanaan. Sulo Aittoniemen puheista kuvastui välillä hämmennystä muuttuneen maailman edessä. Siinä missä esimerkiksi Arja Alho näki muutoksen positiivisena, ei Aittoniemi kyennyt tai ehkä edes halunnut sopeutua. Teemu Keskisarjan kohdalla voidaan kenties myös puhua hämmennyksestä muutoksen äärellä. Keskisarjan puhe suomalaisista ”Pohjolan neekereinä” löytää toisaalta yhtymäkohtansa myös sadan vuoden takaisissa eduskuntapuheissa, joissa n-sana liitettiin Suomen ja suomalaisten heikkoon asemaan. Impivaaralainen heikko itsetunto on ruokkinut n-sanan käyttöä eduskunnassa jo sadan vuoden ajan. Teemu Keskisarja asettuu osaksi Sulo

Aittoniemen viitoittamaa populistista jatkumoa väittäessään, ettei Suomessa ole rasismia ja että ”Impivaara ei rotusortanut ketään ja mitään”.

Tässä katsauksessa olen kirjoittanut auki n-sanan lainatessani kansanedustajien puheita. Historiantutkimuksessa sanan auki kirjoittaminen voi olla toisinaan perusteltua. Olisi tietysti toivottavaa, että eduskunnassa n-sanaa ei enää jatkossa käytettäisi. Yli sadan vuoden ajan n-sana on satunnaisesti vilahtanut eduskunnassa pidetyissä puheissa. Sana ei edes ajallisesti kaukaisimmissa tapauksissa ole ollut sellainen neutraali termi, jollaisena Sulo Aittoniemi sitä markkinoi. N-sana on kantanut mukanaan negatiivisten stereotyypioiden painolastia koko Suomen eduskunnan olemassaolon ajan.

Suvaitsevasti vaan ei hällävälisti

Matti Heiliö

Toimittaja **Sirkku Nyström** puhui Vartijan artikkelissa asiaa räävittömästä sanankäytöstä <https://www.vartija-lehti.fi/miksi-sietaa-sietamatonta-kaytosta/> .

Hannu Kuosmanen kirjoitti Kotimaa-lehden kolumnissa samaa.

<https://www.kotimaa.fi/blogit/nyt-riittaa-torkyturvat/> . Viime vuonna edesmennyt laaja-alainen kirjoittava tiedemies **Osmo Pekonen** käytti sanaa öyhöttäminen.

Sellaista on aggressiivinen, holtiton ja summittaisia vastakkaisuuksia lietsova teksti. Terveellistä rieskaa ja tarpeellista suolaa edustaa huolella perusteltu kriittinen analyysi.

Termien suvaitseva, liberaali, armollinen, sovinnollinen käyttö vaatii harkintaa. Eteen tuli Seurakuntalainen lehdestä blogi-artikkeli kristinuskon keskeisen käsitteen armon löperöstä käytöstä <https://www.seurakuntalainen.fi/blogit/vaarinymmarretty-armo/> .

Jouni Lallukan teksti kuvaa asennetta, jossa armon käsite venytetään kaikenlaisen elämäntavan ylle.

Koska kaikki perustuu yksinomaan Kristuksen täytettyyn työhön ei tarvitse olla niin tarkka siinä, miten omaa elämäänsä elää. Jokainen meistä kuitenkin epäonnistuu milloin missäkin ja on epätäydellinen. Tulee vain olla hyväksyvä ja armollinen ja antaa kaikkien eri näkemysten elää rinnakkain kaikessa sovussa.

Ymmärrän tuon pippuriseksi ironiaksi. Tarpeellisen tähtäyksen ohella kuulostelen, onko vaarana suvaitsevan ja konservatiivikristillisyyden välinen turha juopa.

Hälläväliä-elämä on jotain aivan muuta kuin suvaitseva ja liberaali kristinuskon näkemys. Vihjauskin näiden samaistamiseen pöyristyttää. Viime vuosien keskustelu sukupuolisuuden, seksuaalimoraalin ja gender-tematiikan ympärillä on luonut sotkun

kaikkialla maailmassa. Lallukan huoli on aiheellinen. Suvaitsevan kristinuskon ja hällävälismin välinen rajankäynti on tarpeen. Länsimaisen liberalismiin sisällä turvapaikan saanut militantti woke-ideologia ja marginaalinaalisten ryhmien vaatimukset ovat viemässä maailman lähelle sodan uhkaa. Vastakkain ovat suvaitsevuus ja vastapuolen konservatiivinen ideologia ja molemmilla puolilla tullaan vedonneeksi uskonnon katsomuksiin. Suvaitsevuuden lippua liehuttava hälläväliä-vapaus on yhtä vaarallinen kuin väkivallan hyväksyvä kovasydäminen toksinen ideologia.

Moninaisuus ja woke-aktivismi

Kristillisen kirkon suvaitsevaa armollisuutta korostavan laidan saavutus on – vuosisatojen perspektiivissä – seksuaalisuuden moninaisuuden lisääntyvä ymmärtäminen lääketieteen, biologian ja kulttuuritutkimuksen valaisemana. Homoseksuaalisuus ymmärretään luodun luonnon biologisen moninaisuuden tosiasiaksi, johon kristikunnan on opittava suhtautumaan Jumalan luoman maailmanjärjestyksen osana. Gender-dysforia on ilmiö, jonka kristillisen kirkon tulee oppia näkemään luonnon realiteettina, ihmisrodun ja kulttuurin piirteenä ilman vihamielistä leimaamista. Maltillinen woke-asenne on lähellä kristillistä suvaitsevaisuutta. Voisi melkein erottaa eheyttä ajavan ja toisaalta saatanallisen woke-version. Tässä on vastuullisen suvaitsevuuden ero holtittomuuden ja hälläväliä-liberaalisuuden tyyliin verrattuna. Uskonnollinen julmuus löytää yksiviivaiset tuomion sanat vuosisataisen kulttuurin jatkuvuudesta ja kirkkoisien lausunnoista. Äärihenkinen woke-kulttuuri puolestaan kieltäytyy hyväksymästä marginaaliryhmien ja enemmistön välistä neuvottelutarvetta.

Surkuhupaisaa on kiista sukupuolen/identiteetin määritelmien ja puhetapojen välillä. Kiistojen seuraukset korjataan praktisen elämän järjestelyissä. Huolellinen ja tutkimukseen perustuva käsiteanalyysi tulisi olla lähtökohta. Samaan pöytään saisivat istua biologian, genetiikan, lääketieteen, sosiologian ja kulttuuritutkimuksen

asiantuntijat. Tulisiko sukupuolen käsite kiinnittää kromosomistoon, syntymäkehon tunnuspiirteisiin, psykososiaalisiin itsetuntemuksiin vai valinnaisuuteen ja omaan ilmoitukseen. Kaikkien mainittujen kriteerien kohdalla esiintyy kaksijakoisuuden ohella välimuotoja ja hybridejä. Poikkeavia kromosomistoja, epäselviä syntymäkehon rakennepiirteitä, kasvun aikaista kehoviihtymisen oireilua, seksuaali-identiteetin liukumisen/fluidisuuden tunteita. Biologia kertoo, että jako kahteen sukupuoleen on vallinnut eliökunnassa vuosimiljoonat ennen tajuisen ihmisyyden syntyä ja sekamuodot ovat harvinaisia. Eläinkunta laajasti, muun muassa nisäkkäät ja hominidit jakautuvat hedelmöittävään ja hedelmöittyvään puoliskoon. Tämän tulisi olla lähtökohta, kuten se on ollut tunnetun historian ajan. Ihmiskunnan tulee löytää oikeudenmukainen, reilu ja toimiva tapa kohdata moninaisuus, mutta kellään yksilöllä tai marginaalisella vähemmistöllä ei tule olla subjektiivista oikeutta vaatia oman identiteetin erityistä kohtelua ja yhteiskunnan rakenteiden, puhetapojen ja käytäntöjen muokkaamista vähemmistön anomalian mukaan. Kukin meistä muodostaa yhden hengen vähemmistön.

Liberaalien sietoraja ylitetty

Sukupuolen määrittäminen omalla ilmoituksella ja siihen nojaten subjektiivisten oikeuksien vaatiminen on luonut sekaannuksen Euroopassa, Britanniassa ja Amerikassa. Militantti trans-ideologia on herättänyt hätähuudon ja vastustusta myös liberaalia ajatustapaa edustavien piirissä. Ei ole uutinen, että konservatiiviuskonnollisuus on kauhistellut trans-ideologiaa ja vaalinut binääristä sukupuolikäsitystä. Nyt nousee kritiikkiä myös liberaalien, uskonottomien ja jopa ateisteiksi julistautuvien keskuudessa. Syyt ovat ilmeisiä. Absurdeja tilanteita naisurheilun parista, jossa mieheksi ilmoittautuneet uimarit, juoksijat, painonnostajat ovat sekoittaneet kilpailuja. Tanskassa uimahallissa naiseksi luokitunut miehekäs mies paineli naisten suihkuun ja saunatiloihin. Skotlannissa raiskaustuomion saanut ja sittemmin naiseksi kääntynyt mies pääsi naisvankilaan, kunnes kohu pakotti hallituksen puuttumaan.

Monet kriitikot ovat korostaneet, että he eivät suinkaan kiellä kehodysforian ilmiötä ja suhtautuvat kunnioittavasti sukupuoltaan muokanneisiin. Nyt etsitään missä kohtaa trans-ideologia ”menee liian pitkälle”, toisin sanoen etsinnässä ovat toimivan yhteiskunnan kannalta välttämättömät käytännöt ja vähemmistöjen vaatimat muutokset. Onko uimahallin saunassa naisporukalla oikeus protestoida, jos selvästi miehinen mies astuu sisään ja naiset kokevat tilanteen häiritseväksi?

Julkisuuteen nousseet tapaukset korostavat absurdiuteen liukunutta keskustelua. Englantilainen kirjailija, Harry Potter -hahmot luonut **J.K. Rowling** joutui myrkyn kohteeksi kannanotoistaan. Rowling kirjoitti: Veroviraston työntekijä sai potkut, kun oli hakenut työtuomioistuimesta kannanottoa siihen, onko yksilöllä oikeus vakaumukseen, jonka mukaan sukupuoli määräytyy biologiasta. Toisessa tapauksessa nuori kuolemaisillaan oleva feministi lesbo kertoi, että hän ei tunne vetoa trans-naisiin, joilla on penis (*women with penises*). Kolmannessa esimerkissä vanhempi nainen ilmoitti, että ei enää asioi tunnetun tavaratalon vaateosastossa, joka on ilmoittanut, että he sallivat naiseksi ilmoittautuvien miesten käyttää naisille tarkoitettua sovituskoppia.

Helen Joyce, Michael Schermer ja Kathleen Stock

Tunnetut koomikot **John Cleese** ja **Ricky Cervais** ovat saaneet rajua kritiikkiä arvostellessaan komiikan tyylilajissa trans-liikkeen vaatimuksia ja suvaitsemattomuutta. Uusateistina tunnettu biologi **Richard Dawkins** menetti American Humanist Association – järjestön myöntämän palkinnon, kun hän arvosteli biologian ja gender-identiteetin sekoittamista. Tieteestä ja uskomuksista kirjoittava **Michael Schermer** on nuoruuden jälkeen poleemisena skeptikkona tunnettu ex-kristitty ja nykyisin lähinnä ateistiksi ilmoittautuva keskustelukanavan isäntä. **Helen Joyce** on tiedenainen, matemaatikko ja The Economist -lehden toimittaja. Heidän keskustelunsa vie suoraan asian ytimeen:

<https://www.youtube.com/watch?v=PnzvGSEbRZM>

Painava tapausselostus Britanniasta on professori, radikaali feministi **Kathleen Stock**, joka joutui woke-kiihkoilevien opiskelijoiden mielenosoituksen vuoksi jättämään yliopistouransa. Talk-show kertoo näkemysten riidasta:

<https://www.youtube.com/watch?v=GJhndRR4vF0>

Esimerkit edustavat katsomuksia, jotka eivät kiellä gender-dysforiaa eivätkä torju trans-seksuaalisuutta ja -oikeuksia vaan ainoastaan sukupuolen vaihtamista ilmoitusasiana ja sukupuoleen sidottujen oikeuksien vaatimista. Kuten biologisen miehen ilmaantumisesta naisille tarkoitettuun intiimitilaan, naisten/tyttöjen sarjaan urheilukilpailussa jne. Ollaan siis kaukana ahtaan konservatiivisuuden soveltamisesta. Radikaalin humanismin puolustajat ja ihmisoikeuksien etuvartio löytyvät joskus yllättävästä suunnasta. Kahden biologisen sukupuolen näkemystä puolustavat muutkin kuin uskonnolliset ideologit. Näitä kriitikkoja moititaan trans-fobiasta ja tällainen tunnetason allergia, karttamisen tai etäisyyden tarve luokitellaan melkein rikolliseksi. Olisiko aika todeta, että trans-fobiaksi luokiteltu tunnereaktio, tietyn kriteerein tarkennettuna, on ihmisoikeus, luonnollinen biologinen ja hormonaalinen, psykososiaalinen tosiasia, johon ihmiskunnan kaikkien osapuolten tulee oppia sopeutumaan. Toista huomioivan käytöksen sääntöjä unohtamatta.

Enkelit, trollit ja digitaalinen Hiroshima

Matti Heiliö

Loogisten järjestelmien hupaisa ominaisuus on tämä. Jos kielen oletuksiin, lähtökohdiksi hyväksyttyihin väittämiin, sisältyy keskenään ristiriitaisia ”aksioomia”, tämän kielisysteemin sisällä voidaan todistaa lähes mitä tahansa. Tämä on tärkeän teoreeman tahallisen pyöristetty löyhä kuvaus, mutta tarkoituksena onkin vain havainnollistaa huolellisen argumentoinnin tärkeyttä. Oikea muotoilu vaatisi selventämään kielen formaaliset rakenteet, kieliopin, aksiooman ja predikaatin käsitteet, päättelyn säännöt ja tavat, joilla kielen lauseet viittaavat maailmaan, jonka asiointiloja se on tarkoitettu ilmaisemaan.

Ristiriidattomuuden periaatetta sanotaan *konsistenssiksi*. Epäkonsistentit kielijärjestelmät, loogisesti löperöt tarinat ja kielipelit ovat vaarallisia. Nykyinen valheverkostojen, trollien, salaliittoteorioita rakentelevien aktivistien aika on pelottava esimerkki. Aktivismin tunnettu tehokeino on toden tiedon, osatotuuden, kyseenalaisen tiedon ja suoranaisten valheen taitava sekoittaminen. Jos kyseenalaisen tai valheellisen tiedon ympärille voidaan rakentaa uskottava, perusteltu ja toisaalla todeksi tiedetty asiakehys, tämä paketointi voi olla riittävä menekin takaajaksi. Epäkonsistenttien tarina-alustojen viljely on sananvapauteen kuuluva ihmisoikeus, mutta käyttäjien tulisi tuntea vastuunsa.

Tuoreita esimerkkejä ovat rokotuksia koskevat väitteet. On tiedossa, että rokotteilla on haittavaikutuksia, on tiedossa, että ihmisen immunologinen järjestelmä on äärimmäisen mutkikas ja sisältää monia tuntemattomia ilmiötasoja ja muuttujia, tiedämme, että tutkijoita ja lääketeollisuutta ohjaavat kunnianhimo ja tarve menestyä. Unohtamalla ja vähättelemällä maailmanlaajuisen pandemian vaarat, riskit ja epävarmuus näistä aineksista voidaan rakentaa huikeita skenaarioita pahantahtoisista

valtakuvioista, asiantuntijoiden ja poliitikkojen kataluudesta. Kelju tapa on ottaa vauhdittajaksi nykyaikaisen tieteen tuoreita, osin futuristisia tuloksia ja spekulatioita. Luonnontieteen kiehtovat alat, kosmologia, kvanttimekaniikka ja tietojenkäsittelyn huikea edistys tarjoavat tarttuvaa termiä, taikasanoja ja scifi-viihteen sävyjä, joita voidaan valjastaa vetoaviksi outoihin projekteihin. Näen tällaisen vaaran tavassa, jolla mediassa on käsitelty professori **Reijo Työrinojan** suomentamaa teosta **Tuomas Akvinolaisen** enkeli-opeista.

Tuomas Akvinolainen ja tiede

Keskiajan ajatteluperinteen tutkiminen on arvokasta ja tarpeellista mm, jotta voimme peilata tuon ajan ja sen jälkeisten vuosisatojen tapahtumia, tieteen, tiedonfilosofian ja samalla uskontofilosofian polkuja tähän päivään asti. Terve kriittisyys historian kaikkiin vaiheisiin olisi syytä säilyttää. Tulisi uskaltaa lausua ääneen samalla kertaa kritiikki koskien keskiajan taikauskon hetteikköjä ja nykyajan fundamentalistisen skientismin ylilyöntejä. Lakki päästä ja nöyrää mieltä maailman syvien mysteerien edessä.

Luin Työrinojan kirjaa koskevia kommentaareja.

Kotimaa:

<https://www.kotimaa.fi/blogit/vahva-lukusuositus-reijo-tyorinojan-enkelioppikaannos/>

<https://www.kotimaa.fi/artikkeli/enkelit-olivat-puhtaita-ja-aineettomia-muotoja-tuomas-akvinolaisen-enkelifilosofiset-kirjoitukset-julkaistaan-suomeksi/>

Kirkko&Kaupunki:

<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/teologi-tuomas-akvinolainen-teki-1200-luvulla-ajatuskokeita-enkeleilla-samoja-ideoita-loytaa-nykyisin-scifista/>

Ja viimeksi Vartija.

Haastattelussa Työrinoja vaikuttaa suhtautuvan Tuomaksen enkeliteorioihin sympaattisesti mutta terveesti kieli poskessa, historiaa havainnoiden mutta tunnistaen nykyihmisen perustellun vaikeuden sujahtaa Tuomas Akvinolaisen ja **Albertus Magnuksen** ajan maailmaan. Joissain kirjoituksissa sen sijaan flirttaillaan nykyajan hengellisyyskulttien ja esoteeristen enkelioppien viihdekäytön kanssa.

Seuraava Kotimaan blogissa (Olli Seppälä) ollut luonnehdinta on mielestäni asiallinen: ”Työrinojan mukaan Akvinolaisen ja muiden keskiajan filosofien enkelipohdinnat olivat eräänlaisia ajatuskokeita.” Tämä korostaa kaikkien aikojen terveellisen uteliaan ja etsivän ajattelun ja tiedonhankinnan hyvettä. Seuraava lainaus (Järveläinen, Kotimaa 31.08.2021) sen sijaan vie osin kummalliseen suuntaan: ”Tuomaalle enkelit olivatkin eräänlaisia ladattuja tiedostoja, joiden ajattelutoiminnot perustuivat johtopäätösten suoraan tavoittamiseen alkuehdoista ilman loogisen päättelyn tarvetta”. Alkutekstiä lukematta en osaa tarkentaa, kritikoidako Tuomas Akvinolaista vai hänen tekstiensä tulkitsijoita. Postuloitu ajattelutoiminto, joka perustuisi johtopäätösten suoraan tavoittamiseen alkuehdoista ilman loogisen päättelyn tarvetta on kummallinen, outo ja kyseenalainen.

Tajunta, intuitio ja innovaatio

Enkelien siirtyminen paikasta A paikkaan B käymättä välillä matkan välipisteissä on aineettoman olion maailmassa toki mahdollinen ajatus. Meistä jokainen voi testata ideaa siirtymällä mielikuvituksessaan vaikkapa maasta Mars planeetalle ja edelleen Andromedan galaksiin. Ajatuskokeen todistusvoimaa ja tarkoitusta voi kyllä kysyä.

Kuvittelu johtopäätöksiin pinkovasta ajattelusta on samaa sukua. Siitä tulee melkein vahingollista, jos tämän perusteella arvioidaan vaikkapa tieteellisen uurastuksen ja innovaatioiden syntymistä kuin vihjaten, että tutkijoiden ja arkisten keksintöjen parissa ahkeroivien tuotokset edustavat jotain yliarkista – ei luonnollista – kyvykkyyttä ja intelligenssiä.

Ihmisen tajunnan koneisto on mutkikas, jännittävä ja monin osin tuntematon. Alitajuiset prosessit työskentelevät taustalla rationaalisen kurinalaisen ajattelun ohella. Niin sanottu intuitio ja oivaltaminen voi perustua alitajunnan ja rationaalisen apparaatin yhteistoimintaan ja tapahtuu siten luonnollisen kognitiivisen kykymme puitteissa. Keksijä ja innovaattori **Thomas Edison** taisi lausua suurin piirtein, että keksiminen on 99% hikoilua ja 1% hyvää tuuria – inspiraation osumia. Perustutkimuksen merkitys ja kiireettömän puhtaan uteliaisuuden salliminen sopivassa suhteessa tieteen, tutkimuksen ja teknologisen kehityksen maailmassa on kyllä ehdottoman tärkeää.

Tieteen taikasanojen viljely ärsyttää. On totta, että kvanttimekaniikan tutkimuksessa on kohdattu äärimmäisen kiinnostavia ilmiöitä, kuten niin sanottu lomittuminen ja kvanttitilojen kytkeytyminen etäisyyden yli. Tämä ja tarina Schrödingerin kissasta kertovat miten isoja aukkoja ymmärryksessämme on. Ajatuksen ratsujen ohjaksia on syytä pitää kireällä eikä ottaa näitä vaikkapa enkelioppien tueksi. Odotetaan 50 vuotta, mitä kiinnostavaa avautuu kvanttitutkimuksen tuloksena.

Tietämisen horisontti

Nykyajan kosmologiaa koskevassa tieteenfilosofiassa on esillä painavia kysymyksiä maailmankaikkeuden rakenteesta, materiasta, ajasta ja etäisyyksistä. Pimeä energia ja pimeä aine pakottavat fysiikan tutkijat pysähtymään mysteerien äärelle. Professori **Björn Ekeberg** on haastanut kysymään, millä perustuksella lepää oletus siitä, että omassa galaksissamme tutut luonnontieteen lait pätevät samalla tavalla kaikkialla. Olisiko niin, että gravitaatio koko maailmankaikkeuden mittakaavassa toimii siten, että kotigalaksissamme kaikki mittaukset pätevät 10 desimaalin tarkkuudella mutta miljardien valovuosien asteikolla jokin menee hieman pieleen. Einstein oli loppuun asti huolissaan ns kosmologisen vakion mysteeristä. Jotain puuttuu. Onko se jotain,

joka aikanaan sopii ihmisen kognitiivisen kyvyn luomaan selitysmalliin vai olemmeko kohtaamassa kokonaan tuntemattoman horisontin...?

Etäisyyden ja ajan käsitteet murentuvat oudosti, kun edetään äärimmäisen pienuuden maailmaan, kuten 10^{-35} metrin etäisyyteen tai aikaan, jonka valo tarvitsee kulkeakseen tällaisen ”Planck’in mittatikun” matkan. Etäisyys, aika ja gravitaatio pakenevat ikään kuin ymmärryksemme ulottumattomiin ääripäissä, kosmologian mittakaavassa ja kvarkkien skaalassa.

Tekoäly ja hybris

Tietojenkäsittelyn maailmassa ns Tekoäly (*Artificial Intelligence*) on syystäkin isojen uutisten aiheena. Jotkin uutiset (ChatGPT) ovat hämmentäviä ja pelottavia koska ne nostavat esiin osin perustellut scifikuvitelmat ihmisällyn ylittävistä koneista. Tämäkin näyttää olevan aihe vihjaista Tuomas Akvinolaisen enkeliteorian yhteydestä tekoälyyn ja rajoittamattomaan laskentatehoon. Leikkimielisen rinnastuksen mielessä miksipä ei – mutta AI:n mystifiointi on tarpeetonta ja vahingollista, jos se rohkaisee uskontoväittämiin trollien etiikan tapaan.

Tekoällyn kehityksen pioneeri **Geoffrey Hinton** erosi juuri Googlen hallituksesta koska halusi säilyttää riippumattomuutensa kritisoida kehitystä, jonka vaarat hän näkee. Ihailtava eettinen teko. Mielestäni tekoällyn moraalinen arvio voitaisiin rinnastaa ydinvoimaan. Ihmiskunta on ottanut käyttöön hirmuisen energialähteen, jonka kahtalainen luonne siunauksena ja samalla tuhon uhkana on käynyt selväksi. Kehittyneen tekoällyn muodossa ihmiskunta on valjastamassa käyttöön suunnattoman datamäärän analysointiin kykenevät ja mykistävän voimakkaat laskenta-algoritmit. Näiden tuhovoima joidenkin hyötyjen ohella luovat skenaarion, digi-Hiroshiman, jota on syytä pelätä samalla tavalla kuin ydinteknologian vaaroja.

Kuitenkaan mistään mystisestä enkelien viisauden ja tietämisen mahdista ei ole kysymys. Tämä olisi tarpeetonta tieteen ja tiedon mystifiointia. Tuhti lukiosivistyksen avulla pääosin aukeava tietopaketti/kurssi löytyy täältä <https://filosofia.fi/sv/tekoaly> . Esimerkiksi teos ”Heinämaa, Tuomi: Ajatuksia synnyttävät koneet: tekoälyn unia ja painajaisia (1989)” asettuu tässä asialliseen yhteyteensä. Teoksen jälkeinen 30 vuoden kehitys on kyllä ollut huimaava.

Ovatko luonnonkatastrofit Jumalan syy?

Markus Kantola

Aiheuttiko Jumala Havaijin tai Rhodoksen maastopalot tai Kalifornian tulvat? Uutiset erilaisista onnettomuuksista, rikoksista ja luonnonkatastrofeista vyöryessä uutisista yhä kiihtyvämmällä tahdilla, monet kristityt ovat ymmällään. Miten tällaista voi tapahtua maailmassa, jonka pitäisi olla Jumalan hallinnassa? Monet ateistit puolestaan katsovat jokaisen negatiivisen uutisen vahvistavan sen, minkä he ovat tienneet jo pitkään: Jumalaa ei ole olemassa.

Kristillisen teologian historiassa on puhuttu teodikean ongelmasta: Jos Jumala on rakkaus ja Jumala on kaikkivoipa, miksi maailmassa on kärsimystä? On vain kaksi vaihtoehtoa. Joko Jumala ei ole kaikkivoipa tai hän ei ole rakkauden täydellinen ilmentymä. Yhdysvaltalaisella filosofilla ja teologilla **Thomas Jay Oordilla** on vastaus tähän ongelmaan: Jumala ei voi estää kaikkea maailmassa ilmenevää kärsimystä. Rakkaus on keskeisin osa Jumalan identiteettiä ja olemusta. Koska maailmassa esiintyy paljon kärsimystä ja Jumala rakkaudessaan vihaa kaikenlaista kärsimystä, kärsimys ei voi olla Jumalan aiheuttamaa. Jos Jumala voisi poistaa kärsimyksen maailmasta, hän tekisi sen, Oord järkeilee.

Edes ihmisten väliseen todelliseen rakkauteen ei Oordin mukaan voi kuulua toisen kontrollointia. Koska Jumalan rakkaus on täydellistä rakkautta, hän ei pysty tai halua kontrolloida ketään. Jumala voi yrittää taivutella tai suostutella ihmisiä toimimaan tavalla, joka vähentää ihmisten itselleen tai toisille aiheuttamaa kärsimystä, mutta hän ei voi pakottaa ketään. Jumala ei ”salli” pahuutta, hän ei vain voi estää sitä. Jumala voisi poistaa kärsimyksen vain poistamalla ihmisiltä vapauden, mutta näin toimimalla Jumala ei toimisi rakkauden motivoimana, koska rakkaus ei voi johtaa toisen

vapauden rajoittamiseen. Niin ikään Jumala haluaa ihmisten rakkautta eikä hän voisi saada osakseen todellista rakkautta, jos hän tekisi ihmisistä robotteja.

Koska Jumalalla ei Oordin mukaan ole ruumista, hänellä ei ole edes kykyä kontrolloida ihmisiä. Jumalalla ei ole käsiä, joiden avulla hän voisi estää murhaajaa tappamasta uhriaan. Jumala on kuitenkin henki, ja henki voi kuiskaila ja puhua ihmisille. Tällä tapaa Jumala voi yrittää taivutella ihmisiä rakastamaan ja palvelemaan toisiaan. Jumala on läsnä kaikkialla ja joka tilanteessa, ja hän yrittää aina saada ihmiset toimimaan rakkauden hengessä, Oord väittää. Jos ihmiset kuitenkin päättävät käyttää vapauttaan selän kääntämiseen Jumalan avulle ja neuvoille, Jumalan on pakko nostaa kätensä pystyyn.

Konservatiivisena kristittynä Oord yrittää perustella tulkintansa Raamatun avulla. Raamattu puhuu Oordin mukaan sen puolesta, että Jumala ei voi estää pahuutta ja kärsimystä. ”Jumala ei voi valehdella”, ja Jumala ei voi myöskään väsyä. Paavalin mukaan ”Jumala ei voi kieltää itseään”. Kaikki kärsimys maailmassa ei kuitenkaan ole ihmisten aikaansaamaa. Rhodoksen ja Havaijin maastopalot ovat tästä hyvä esimerkki. Myös Oord myöntää tämän. Bakteerit ja virukset aikaansaavat kärsimystä. Eläimet hyökkäävät ihmisten kimppuun. Maanjäristykset ja tsunamit tuhoavat ihmisten koteja ja aiheuttavat näille ennen aikaisen kuoleman.

Miten Oord selittää tällaisen ”luonnollisen pahuuden”? Hänen mukaansa Jumala on antanut vapauden myös viruksille, bakteereille ja eläimille. Jumalan rakkaus ei rajoitu vain ihmisiin. Hän on kaiken luoja kiinnostunut kaiken elämän kukoistuksesta. Jumala välittää myös bakteerien ja virusten hyvinvoinnista. Ihminen ei puolestaan voisi olla vapaa ilman luonnonlakien olemassaoloa. Ihmisten olisi mahdotonta suunnitella elämäänsä ilman luonnonlakien tuomaa ennustettavuutta. Maanjäristykset ja tsunamit ovat pitkälti seurausta luonnon laeista, jotka laajassa kuvassa auttavat ihmistä. Kaikki kipu ja kärsimys eivät sitä paitsi Oordin mukaan edusta ”aitoa pahuutta”. Aitoa pahuutta edustaa vain toiminta, joka luo enemmän ”pahaa” kuin

”hyvää”. ”Aito pahuus” tekee maailmasta huonomman paikan ilman mitään perusteltua syytä. Oordin mukaan raiskaukset ja holokausti edustavat aitoa pahuutta.

Oordin mukaan kaikki hänen näkemyksensä kanssa kilpailevat ratkaisut teodikean ongelmaan ovat ongelmallisia. Antiteodikeian kannattajat näyttäisivät usein vetoavan ”mysteeriin” puhuessaan pahuudesta ja kärsimyksestä. Me emme yksinkertaisesti voi tietää, miksi pahoja asioita tapahtuu maailmassa. Esimerkiksi Vanhan testamentin Jobin kirjan voidaan katsoa tukevan tällaista tulkintaa. Oordia tällainen selitys ei vakuuta. Jos kaikki olisi vain ”mysteeriä”, miten me voisimme erottaa Jumalan ja Paholaisen työn toisistaan? Kun maailmassa esiintyy julmuutta emme tietäisi onko se lähtöisin Jumalasta vai Paholaisesta.

Joidenkin mielestä demonit tai paholainen estävät Jumalaa parantamasta ja auttamasta kärsiviä ihmisiä, mutta nämä ihmiset harvoin kuitenkaan väittävät, että demonit tai paholainen olisivat Jumalaa voimakkaampia. Miksi Jumala ei sitten pysty jyräämään näiden tahdon yli, Oord kysyy. Väite, jonka mukaan niillä, joita ei ole parannettu ei vain ole ollut tarpeeksi uskoa, on Oordin mukaan ”omahyväinen” ja epäsensitiivinen kärsiviä kohtaan. Jotkut väittävät, että Jumala vastasi joskus rukouksiin, muttei enää. He eivät kuitenkaan kerro miksi. Niin ikään he eivät kerro, miksi Jumala parantaa jotkut. Miksi yleensä rukoilla, jos Jumala ei koskaan vastaa? Väite, että Jumala ”koului” kärsimyksen avulla parempia ihmisiä ei puolestaan tee kunniaa Jumalalle. Minkälainen Jumala tarvitsisi kärsimystä ihmisten tekemiseksi paremmiksi? Oordin kritiikki on osuvaa. Vähemmän selkeää on se, pystyykö hän itsekkään ratkaisemaan ongelmia, joita hän näkee muiden näkemyksissä.

Jumalaa ei Oordin mukaan tarvitse pyytää parantamaan ihmisiä. Hän, jatkuvasti pyytämättäkin, muun muassa lääkärien ja lääkkeiden välityksellä pyrkii parantamaan ihmisiä. Jumala ei kuitenkaan yksin voi aikaansaada mitään. Matteuksen evankeliumissa Jeesus antaa Oordin mukaan ymmärtää, että ihmiset parantuvat uskonsa vuoksi ja heidän parantumattomuutensa puolestaan johtuu uskon puutteesta. Tämä viestittää Oordin mukaan siitä, että Jumala voi toimia vain yhteistyössä

ihmisten kanssa. Oord ei kuitenkaan väitä, että kaikki, jotka eivät parannu, eivät parannu siksi, että heillä on liian vähän uskoa. Jumala ei kontrolloi kaikkea ihmisessä ja muut ihmiseen vaikuttavat voimat (esimerkiksi virukset) saattavat vastustaa Jumalan yrityksiä ja vähentää rukousten voimaa. Rukoukset antavat Jumalalle vain mahdollisuuksia toimia. Oordin Jumala ei ole deistien, maailman unohtanut Jumala, vaan Jumala, johon ihmiset voivat toiminnallaan vaikuttaa. Jumalan apu ihmisille ei myöskään rajoitu tähän maailmaan. Jumala jatkaa ihmisten rakastamista ja auttamista myös tuonpuoleisessa.

Oordin ”ratkaisu” teodikean ongelmaan on kieltämättä elegantti ja hyvin artikuloitu. Se sisältää vähemmän ongelmallisia elementtejä kuin monet klassiset ratkaisut. Tästä huolimatta Oordin näkemykset sisältävät monia suuria ongelmia. **Hans Moscicke** on kritisoinut Oordin näkemystä kysymällä, ovatko vapaus ja autonomia Oordin mukaan niin keskeisiä arvoja Jumalalle, että hän on valmis uhraamaan lähes kaiken mahdollisen näiden toteutumisen eteen? Kiinnostaako Jumalaa ihmisten vapaus enemmän kuin näiden ”kukoistus”. Oliko Jumala valmis ”uhraamaan” kuuden miljoonan juutalaisen hengen, koska hän halusi varjella saksalaisten vapautta ja autonomiaa? Kun kysymys asetetaan näin, Oordin ”ratkaisu” vaikuttaa miltei absurdilta. Meidän on helppo kuvitella erilaisia tapoja, joita käyttämällä kaikkitietävä, rakastava, mielikuvituksellinen, kaikkivoipainen Jumala olisi voinut vain hieman rajoittaa kansallissosialististen johtajien vapautta, mutta näiden rajoitusten seurauksena miljoonien juutalaisten henki olisi säästynyt. Oordin harjoittama vapauden tietynlainen ”glorifiointi” saattaa olla seurausta siitä, että monet kristityt teologit ovat omaksuneet liiaksi liberalistisen maailmankuvan. Nimenomaan liberalismissa vapaus nostetaan kaikista arvoista korkeammaksi.

Mitä Oordin näkemykset kertovat oikeasti hänen jumalakuvastaan? Jos Jumala on luonut ihmisruumiit, virukset, bakteerit ja luonnonlait sellaisiksi, että näiden olemuksesta seuraa paljon kärsimystä, onko Oordin Jumala oikeasti täydellisen hyvä ja rakastava? Onko mielekästä puhua virusten vapaudesta ja kukoistuksesta, joita Jumala haluaa edistää? Jotkut kriitikot ovat myös kysyneet, onko näkemys, että

ihmiset pystyvät järjellään ymmärtämään täydellisesti Jumalaa ja tämän tekoja Raamatullinen? Sanooko Raamattu, että Jumala on paljastanut ihmisille kaiken kaikesta ja vielä tavalla, jonka ihmiset voivat ymmärtää täydellisesti? Tämä käytännössä tarkoittaa miltei sitä, että ihmisistä on tullut jumalia.

Oord painottaa monessa kirjoituksessaan näkemystensä pastoraalista puolta. Monet ovat tulleet kertomaan hänelle, kuinka tieto hänen näkemyksistään on auttanut ihmisiä hyväksymään traagiset tapahtumat omassa elämässään ilman, että he ovat menettäneet uskoaan ja toivoaan. Kukaan ei varmasti kiistä sitä, etteikö Oordin teorioista olisi voinut olla monelle ihmisille lohtua. Toisaalta esimerkiksi kalvinistisesta näkökulmasta maailma, joka ei oikeasti ole Jumalan minkäänlaisessa kontrollissa, ja jossa virukset ja bakteerit saavat vapaasti toteuttaa itseään, voi näyttää pelottavalta ja arvaamattomalta. Monet kalvinistiset pastorit ovat kertoneet, kuinka heidän seurakuntalaisiaan on huojentanut tieto siitä, että kaikki on Jumalan kontrollissa ja maailmassa ei tapahdu mitään mikä ei olisi Jumalan säättämää. On vaikea liittää sanaa ”suvereeni” Oordin luonnehdintaan Jumalasta.

Lopulta Oordin Jumala muistuttaa huomattavan paljon kalvinistien Jumalaa. Oordin Jumala on aivan yhtä paljon vastuussa sodista ja maastopaloista kuin kalvinistinen Jumala, koska Jumala on luonut olemuksensa ja tästä olemuksesta johtuu se, että Jumala ei voi pysäyttää kaikkia maastopaloja. Jos Jumala ei ole luonut olemustaan, vastuu siirtyy taholle, joka on päättänyt Jumalan olemuksesta. Mikä tällainen ”taho” voisi olla? Calvinistien tai Oordin Jumala ei kumpikaan ehkä ateistista vaikuta yhtä aikaa täydellisen rakastavalta ja kaikkivoivalta.

Idästä, lännestä vai Euroopan maaperästä

Matti Heiliö

“Ex oriente lux” – valo tulee idästä – on huudahdus, jonka alkuperä viittaa varhaiskristittyjen rukoussuuntaan. Ironisoiden sanonta sai uutta roolia 1800 luvulla idän uskontojen vaikutuksen tihkuessa länteen. 1900 luvulla kommunismin maailmanvalloitus oli joillekin valoa idästä. Kuin vastavaikutuksena nousi amerikkalaisen kulttuurin suosio. Sotien vuosikymmenistä nykypäiviin asti vallitseva mantra on ollut pikemmin ”valo tulee lännestä”. Nyt typerryttävä kehitys USA:ssa luo synkän varjon atlanttisen romantiikan ylle ja luo epäilyksen: Valo ei tule ainakaan lännestä. Euroopan kutsumuksena onkin etsiä valo oman kulttuurimme aarteistosta, historiasta, jonka nurkkakiviä ovat Jerusalem, Aleksandria, Ateena, Rooma, Bysantti, Wittenberg ja muut avainpaikat Abrahamin perinnön ja Euroopan kohtaamisen ajalta.

USA:n tilanne on outo ja pelottava. Taannoinen **Mikko Ketolan** artikkeli ja **Jeff Sharletin** kirja kuvaavat tätä. Amerikan suunnasta vaikutukset vyöryvät Eurooppaan. Kommentoin näitä seuraavassa. Kulttuurisesti vakuuttava, maineikas ja puolueeton aikakauslehti The Atlantic julkaisi paljon puhuvan artikkelin USA:n kirkollisesta skenestä. Julkaisu *The Great Dechurching* kertoo, miten USA:n kirkkoissa on menossa ulos vievä virta, jonka voimakkuus ylittää menneitten herätysten yhteenlasketun volyymin.

<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2023/07/christian-church-community-participation-drop/674843/>

Vuonna 2020 arvioitiin, että 30 prosenttia amerikkalaisista ilmaisee uskonnollisen ryhmyksensä olevan ”None”, siis luokittavat itsensä ruksaamalla vaihtoehdon ”uskonnoton” – suhteessa olemassa olevaan valikoimaan. Noin 40 miljoonaa amerikkalaista on jättäytynyt pois kirkkonsa toiminnasta viimeisten 25 vuoden aikana.

None-luokka ja vaihtoehdot

Minne ulosvirtaus sitten vie? Tämä on tutkimuksen alla oleva kysymys. Viittaamani artikkeli esittää yhden syyn; se on nykyajan hektinen kuhina. Materiaalisten huolien paineessa oleva tyypillinen 30+ aikuinen elää kuluttavaa elämää, urahuolia ja perhevelvollisuuksia ja kirkon elämästä poisjäänti on helpotuksen hakemista. Tämä arviointitapa kuvastaa amerikkalaisen uskontoelämän sisällön määrittävän seurakunnallisten viikkorutiinien, tapojen ja rituaalien noudattamisen pohjalta. Syvempi hengellisyys, uskontofilosofinen kipuilu on suosiolla jätetty kirkollisten spesialistien huoleksi. Oman päänsä vaivaksi koituvaa uskonnollisen sydämen ja mielen kamppailua ei haeta. Poisjäänti kirkon menoista on ymmärrettävää laiskistumista hyvällä syyllä.

Toinen ulosvirtauksen suunta USA:ssa on kohti vaihtoehtoja esoteriaa, uususkonnollisuutta, New Age -filosofioita ja esimerkiksi satanismia (HS 31.7 <https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000009619768.html>).

Lisään heti, että vastaavanlainen kirkon ja uskonnollisen elämän lama näkyy myös Euroopassa ja kotimaassamme. Poisjäänti uskontoyhteisön tapojen, rutiinien ja kokoontumisten parista on kuitenkin toinen asia kuin uskonnon torjunta. Olisi tärkeätä tietää millainen uskonnollisten ajatusten todellisuus kätkeytyy alenevien jäsenmäärien ja kirkollisveroista irtautuneiden mielen kätköihin. Arvelen, että näkymätöntä hengellisyyttä on paljon, mutta matalan profiilin uskolle, maallistuneen kristinuskon ja kristillisen epäilyn tai agnostismin kaltaiselle hengellisyydelle ei ole tilaa eikä ilmaisun tapoja.

Amerikan raitin hengellisyys

Vanhalta mantereelta Amerikkaan siirtyi vuosisatojen mittaan herätyskristillisten, pietististen liikkeiden ja esimerkiksi vainottujen tai syrjittyjen maallikkosuuntien

väkeä. Maaperään asettui yksinkertainen *sunday school* -kirkollisuus ja teologia. Uskonnollisessa elämässä syvällisempi uskonfilosofinen etsintä, taisteleva kristillisen humanismin traditio on harvinaista. USA:n kulttuurinen kirjo tarjoaa myös toisenlaisia esimerkkejä, kirkkohistorian mutkiin ja syvyyteen perehtymistä, historialliskriittisen kristinuskon lajia. Näitä on muun muassa muutamien yliopistojen huippua edustavien tiedekuntien suojissa ja valovoimaisten teologiien, filosofien, uskontohistorian tutkijoiden ja somevaikuttajien rooleissa. Sivistyneen keskivertoamerikkalaisen pettymys matalaotsaiseen tarjolla olevaan oppiin ja ikävystyminen kirkon julistukseen on jotenkin ymmärrettävää. Mega-kirkkojen ja TV-evankelistojen pöhinä paljastaa feikkiarvonsa ja viheltää yli, ollen intellektuaalisesti ei-haastavaa, lapsellista ja fundamentalistisesti simppeleä/tönkköä. Vierailin 1993 Kaliforniassa **Robert Schuller**in luoman tyrmistyttävän mega-kirkon Chrystal Cathedral tiloissa ja olen siitä asti seurannut monien vastaavien TV-kirkkojen tarjontaa. Viihdettä, humua, feel-good-Jumalan terapiasessioita ja joskus karismaattista humaltumista ja Jeesus-onaniaa.

On epäselvää, mikä on kirkkojen jäsenyyshäviön yhteys niihin kansaa repiviin jakolinjoihin, joita erilaiset salaliittospekulaatiot, rasismi, juutalaispöyhälyys, liberaalikonservaatiivinen jako politiikassa ja uskonnollisessa ajattelussa synnyttävät. Sisäisen selkkauksen kohtalokas vahvistuminen ei ole poissuljettu, mahdolliset osapuolet ovat arvailun varassa. Jeff Sharletin kirjan kuvaama ”pohjajäritys” on ankean todellista. Suomen ja osittain Euroopan kartalla kirkkojen jäsenhäviön virtaus on yhtä voimakas ja Atlantin yli leijuvat vaikutteet ovat näkyvissä. Kirkkoa jättävät toisaalta liberaalia uskonnollisuutta kammoksevat fundamentalistisen pietismin ryhmittymät, ilmanvaihdoltaan rajoittuneet ja oman totuutensa tuoksuun kiintyneet pikku ortodoksiat. Toisaalla vaikuttavat uususkonnollisuuden, taikuuden, villejäkin muotoja saavan henkien ontologian, vaihtoehtoterapioiden ja esoterian viihdekäytön muodot. Tästä ilmiöstä on tarjolla dramaattinen katsaus ja raportti Uudessa kaupungissa kokoontuneesta Natural High Healing -festivaalista (HS 1.8 <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000009685521.html>).

Hengen pienapteekit ja uskonnollisuuden pudotuspeli

Kirjoitus paljastaa raadollisen todenmukaisesti, millä tavalla kirkon ja hengellisten pienapteekkien ja oppikonttoreiden tarjoama ravinto jättää vastaamatta fiiliksiä, voimaannuttavaa oloa ja terapiatunnelmia kaipaavan yleisön odotuksiin. Sen sijaan, että moittisin festivaalia ja sen yleisöä, näen tässä positiivisen haasteen. Luulen tai aavistan, miten tämä alkoi – toki tulkintani on omasta avaimenreiästä nähtyä.

Lukiolaispoikana 60-luvulla havahduin ikätoverien kohinaan Beatles-ilmiöstä ja sittemmin kaikkialle levinneestä hypnoottisesta rautalankataiteesta. Nautin itse kauniista melodioista, virtuoosisista rytmitaitureista ja kuuntelin toisella korvalla vanhemman polven paheksuvia opetuksia maailmallisuudesta. Samoihin aikoihin rapakon takaa vyöryi nuorisokapina ja hippiliikkeen mukana New Age ja Mahareshi Yogin tapaisten gurujen maine. 60-luvulta alkaen olen seurannut nuorisomusiikin virtauksia, monia nerokkaita persoonia, kyvykkäitä ihailemiani sielukkaita taiteilijoita ja tuotoksia, sellaisia kuin Juice, Leevi and the Leavings ja Pekka Ruuskan Rafaelin enkeli. Ulkomainen artistiskene on myös tarjonnut loistavaa taidetta kuten Leonard Cohen, Celine Dion, Simon & Garfunkel ja lukemattomat muut.

Sen sijaan kammoksen useiden rock-kukkojen primitiivistä kulttuuria, maagien usvan tavoittelua, stadionien vellovaa ihmismerta, jossa leikitellään pimeyden ja demonien ajatuksilla. Festarit ovat nykyajan ihmiselle sitä sielullisen kokemuksen etsintää, jota kirkot ja hengellisyyden traditiot ovat vuosisatoja merkinneet. Tämä rinnastus osoittaa uskonnollisuuden ankean pudotuspelin luonteen.

Tuossa on samalla haaste ja luonnos kirko(i)lle uudistuvan viestinnän tilaukseksi. Miten yhdistää festivaalien ja musiikin esteettinen rikkaus, eettisfilosofisen maailmantuskan poetiikka, radikaali reformatorinen teologinen tulokulma, valistuksen ja postskeptisen kristinuskon synteessin oivallukset?

Jeesus vai Paavali

Pohdintoja uskonasioista

Hannu Lehdeskoski

Heikki Palmu (s. 1946) on kirjailija ja pappi. Jeesus vai Paavali on hänen 14. kirjansa. Hän on toiminut yliopistopappina, kirkkoherana, sairaalapappina, Saksan suomalaisten pappina ja työnohjaajana. Heikki Palmu on kirjoittanut esseitä ja romaaneja. Esikoinen ilmestyi vuonna 1970.

Paavali vai Jeesus – Pohdintoja uskonasioista 2022, (Väyläkirja) on Palmun kolmas kirja Raamatusta. Ensimmäinen, *Profeetat puhuvat yhä* ilmestyi vuonna 1974, (Otava). Toinen kirja, *Paavali, risti ja riita* ilmestyi vuonna 1992, (WSOY).

Kirjansa takakannen tekstissä, Heikki Palmu kertoo pohtivansa kirjassaan kristinuskon ydintä: onko se Paavalin moraalissa, hyvätapaisuudessa vai Vuorisaarnan Jeesuksen radikaalissa rakkauden ja oikeuden yhdistämisessä? Kirjan lähtökohta on Raamattu. Palmu tunnustaa oman vähäisen tietämyksensä Raamatun tieteellisestä tutkimuksesta, mutta hyvän kirjoittajan tavoin, hän kertoo, keiden tutkijoiden kirjoituksiin hän nojautuu. Näitä ovat esimerkiksi **Lars Aemaelaeus** ja **Kari Kuula**.

Kirja kuljettaa lukijaa ajanlaskun vaihteesta – Jeesuksen ja Paavalin ajasta, evankeliumien kautta kristillisen kirkon syntyhistorian maailmaan; ja sieltä läpi kristillisten vuosisatojen tähän päivään. Välillä pohditaan Suomen kirkon vaihteita niin yhteiskunnan näkövinkkelistä kuin erilaisten uskonnollisten yhteisöjen historian välityksellä.

Heikki Palmun kirja on samalla kertaa kronologinen ja temaattinen. Käsitellessään Jeesuksen eettisiä opetuksia, tehdään ekskursio suomalaiseen teologiseen keskusteluun. Alkukirkon elämää tarkastellessa otetaan esille 1900-luvulla vaikuttanut teologi **Karl Barth** ja Suomessa 1900-luvun alussa vaikuttaneet kaksi kristillistä puoluetta.

Miten kirjaa oikein kuvaisi? Ehkä sanoisin, että se on oikeastaan kontekstikeskeinen. Toisaalta kirja etenee kristillisen kirkon historian mukaisesti ja siihen on tuotu erilaisia teemoja käsiteltäväksi. Näitä esille nostettuja teemoja käydään läpi kirjan sivuilla erilaista konteksteista käsin.

Lähtökohtana teemojen käsittelyyn on Raamattu: Jeesuksen tai Paavalin sanat, evankelistojen tekstit ja Apostolisten isien kirjoitukset. Lähtökohtana on Raamattu ja siihen Palmu palaa aina uudestaan. Näin tapahtuu myös katolisten kirkolliskokousten, reformaation, suomalaisten herätysliikkeiden ja omakohtaisten muistojen kommentoinnin jälkeen. Palmu osoittaa monissa kohdin miten tärkeää Raamatun historiallinen tunteminen on. Hän tekee sen omien sanojensa mukaan ”vähäisellä” raamattuteologisella tietämyksellään mielestäni ymmärrettävästi.

Jeesuksen ja Paavalin, alkukirkon ja evankelistojen kautta päästätän miettimään myös Raamatun tulkintaa tänä päivänä. Kirkolla ei ole ollut koskaan yhtä jakamatonta uskoa. Jo evankeliumien ja Apostolien tekojen sivulla löytyy riiteleviä opetuslapsia ja apostoleja. ”Kirkon historian perusteella on kaipausta menneeseen harmoniaan ollut utopiaa”, kirjoittaa Palmu. Hän jatkaa: ”Puhe Raamatulle uskollisista kristityistä sisältää itsessään väitteen, että toiset olisivat sille uskottomia. Asian tärkeys – ja vaikeus – käy selväksi, kun kumpikin perustelee kantansa raamatunsanalla.” Asettamaansa kysymykseen: onko kirkossa mahdollista päästä sovintoon uskomme sisällöstä, Palmu vastaa kielteisesti ja kuvaa protestanttisen kristikunnan jakautumisen muistuttavan lähinnä solujen jakautumista. Palmun mielestä kannattaakin kysyä, miten me luemme ja tulkitsemme Raamattua. Ilman tulkintaa raamatunsanan soveltamisesta tulee mahdotonta omana aikanamme.

Palmu nostaa esiin uuden puheenvuoron aiheesta. Hän esittelee amerikkalaisen teologiin **Marcus J. Borgin** (1942–2015) ajattelua. Borgin ajattelussa hälventyy meidän kirkossamme hyvin yleinen ”konservatiivi” ja ”liberaali” -jaottelu. Borg puhuu konservatiiveista vanhan paradigman kannattajina. Tämän rinnalle hän tuo vastapainona uuden, nousevan ajattelutavan. Siinä, missä vanha ajattelutapa pitää Raamattua jumalallisella arvovallalla kirjoitettuna, nouseva ajatus painottaa Raamattua ihmisen vastauksena Jumalalle.

Palmu pitää Borgin herättämää keskustelua tärkeänä ja tarpeellisena. Erilaiset tulkinnalliset tavat ovat jakamassa seurakuntia kahtia. Teologien ja pappien historialliskriittinen raamattutietous jää jakamatta seurakuntalaisille ja näin seurakunnat jäävät lapsenuskon varaan.

Palmun kirja ”Jeesus vai Paavali – Pohdintoja uskonasioista” on mielenkiintoinen hyppäys kristillisen kirkon elämään. Siinä yhdistyy niin Raamatun ajan historia, Raamatun syntyhistoria sekä kirkon 2000 - vuotinen taival aina meidän päiviimme asti yksityisen kristityn henkilökohtaisiin muistoihin. Raamattu on aikaan sidottu kirja kahdella tavalla. Se on kirjoitettu tietyssä ajassa ja kulttuurissa ja sitä luetaan ja tulkitaan ajassa. Näin Raamatusta historian aikana tehtyjä tulkintoja ei voi ottaa sellaisinaan totuutena. Jokaisen aikakauden on luettava Raamattua omien silmälasiensa läpi. Vain niin siitä tulee ymmärrettävää.

Palmun kirja on yksi läpileikkaus raamatuntulkinnan historiaan. Se ei ole koko totuus, vaan yhden kristityn kokemus tästä historiasta.

”Ihmisen, aatteen, hengen ankara laulu...”

Jukka Hautala

Taustaksi

Maassamme on tällä hetkellä 74 kansanopistoa. Ne toimivat 81 kampuksella eri puolella Suomea. Kansanopistoja perustettiin liikkeen alkuvaiheessa nimenomaan maaseudun nuorison koulutustason kohottamiseksi. Kansanopistoliike sai alkunsa Tanskasta pappi **N. F. S Grundtvigin** ajatuksista ja toiminnasta 1840-luvulla. Ensimmäiset kansanopistot perustettiin Suomeen 1889 (Kangasala ja Borgå) grundtvigilaisessa hengessä. Autonomian ajalla (1889–1917) perustettiin 43 kansanopistoa, joista ainoastaan kaksi ponnisti kristilliseltä taustalta (Sörnäisten kristillinen kansanopisto 1907 ja Karhumäen kristillinen kansanopisto 1914). Pian itsenäistymisen jälkeen perusteltiin parisen kymmentä uutta kristilliseltä pohjalta toimivaa kansanopistoa.

Portaanpään kristillinen opisto kuuluu herännäisopistojen perheeseen ja on järjestyksessä – laskutavasta riippuen – kolmas tai neljäs herännäisopisto Karhumäen (1914), Raudaskylän (1920) ja Kainuun opiston (1921) jälkeen. Portaanpään opisto aloitti toimintansa 1923 ja juhlii nyt satavuotista historiaansa.

Eija Taskinen-Tuovinen on koonnut yksiin kansiin opiston värikkäät vaiheet. Kirjan taustalla on hänen väitöskirjansa (2021) ”Portaanpään kristillisen opiston identiteetti ja sen muutokset vuosina 1923–1945” sekä kaksi aiempaa juhlakirjaa.

Teoksen jäsenitys

Taskinen-Tuovinen on jäsentänyt esityksensä moniääniseksi tarinaksi vuosikymmenittäin. Hän asettelee ajanjaksoihin liittyviä suuria yhteiskunnallisia teemoja rinnakkain opistoelämän ja siinä tapahtuneiden muutosten kanssa. Opiston elämä peilaa monilta osin sitä, mitä suomalaisessa yhteiskunnassa ja laajemmin maailmassa oli tapahtumassa. Sen lisäksi, että tämä tuntuu hyvältä ja mielenkiintoiselta esitystavalta lukijan kannalta, paljastaa se myös yleisesti ottaen herännäisyydestä ja herännäisopistoista niille ominaisen piirteen: ne ovat tarttuneet ajan haasteisiin hyvin nopeasti ja olleet etunenässä etsimässä uusia koulutustehtäviä yhteiskunnan muuttuessa.

Portaanpään opisto syntyi herännäisyydestä nousevan sivistystahdon ja isänmaallisen hengen kohottajaksi. Sen käytäntöjä ja toimintaideologiaa ohjasivat nuoren tasavallan ihanteet, joita voi kuvata valkoisiksi, ellei jopa sinimustiksi. Körttiläisyydestä tähän yhtälöön lisänä tuli omanlaisensa maailmallisuuskielteisyyttä mitä voisi kutsua myös kristillissiveellisyydeksi.

Opiston elämässä näkyivät sekä talvi- että jatkosodan vaikutukset. Opisto toimi monen muun kansanopiston tavoin sotasairaalaan. Välillä koulunkäynti keskeytyi tai opiskelijakunta koostui pelkästään tytöistä. Sodan jälkeen koulutukselle oli tarvetta, mutta sota oli muuttanut yhteiskuntaa. 1950-luku näyttäytyi Portaanpäässä eräänlaisena perinteensäilönnän viimeisenä vuosikymmenenä. Pitkäaikaisen johtajan **Vilho Pesosen** väistyessä 1960-luvun alussa näkyväksi tuli jo pinnan alla pitkään kytenyt muutos niin yhteiskunnassa, opiston henkilökunnassa kuin opistoon tulevista opiskelijoista. Herännäiskasvatuksen ja kurin tilalle oli pakko löytää toisenlaisia lähestymistapoja – menettämättä silti opiston tehtävää sivistää herännäisyyden hengessä.

1900-luvun viimeisiä vuosikymmeniä leimasi yhteiskunnan vahvistuva ote koulutuksen sääntelyyn ja rahoitukseen. Kansanopistot joutuivat muokkaamaan

koulutuksiaan sekä tarttuivat uusiin koulutustehtäviin. Tämä merkitsi samalla (puhtaasti) sisäoppilaitosmaisen toiminnan avautumista hyvin monenlaiselle opiskelulle. Portaanpään toimintaan nämä muutokset, ja samanaikainen tarve kehittää oppilaitosta, aiheuttavat suuria taloudellisia haasteita, joista on sitkeällä työllä ja lujalla uskolla päästy voitolle. Taloudellisista haasteista opisto ei ole päässyt sittemminkään kokonaan eroon, mutta juhlavuottaan se saa nyt juhlia velattomana.

Huomioita

Nämä yllä kuvatut pääpiirteet Eija Taskinen-Tuovinen tuo esiin sujuvasti ja opistohenkeen liittyvällä vapaudella ja kotikutoisuudella. Teksti itsessään on virheetöntä. Kerronnan mukana kulkevat sekä opiskelijoiden että vastuunkantajien äänet. Kirjaan on valittu paljon valokuvia. Ne täydentävät tekstien rinnalla ajankuvaa ja muutoksen virtaa.

Eija Taskinen-Tuovisen työ ansaitsee kiitoksen. Kirja palvelee lähestymistapansa vuoksi muidenkin kansanopistojen vaiheiden tulkintaa. Minun oli helppo sijoittaa samoihin raameihin itselleni tuttujen opistojen – Raudaskylä, Karhunmäki ja Turku – historiaa.

Kirjan henkilöistä tekee mieli nostaa esiin rehtori **Petri Järveläinen**. Hän on tehnyt kohta neljännesvuosisadan urakan Portaanpään johtajana. Järveläinen on omintakeinen ajattelija ja toimija. Hänen käsittelyssään opiston arvopohjassa länsimaisen sivistyksen eetos ja monenlainen kulttuurielämän synteesi. Opisto on avoin yhteiskuntaan, tietoon ja kaikenlaisten ihmisten suuntaan. Herännäisyyden perintö ei tässä käsittelyssä näy enää ulkoisina perinnemuotoina vaan avoimena, lempeänä ja sallivana kristillisyytenä sekä kunnioituksena ihmisissä olevaa erilaisuutta kohtaan.

Portaanpää voi pitää myös originellina oman tiensä kulkijana. Järveläinen henkilökuntineen on rakentanut samaan aikaan hyvin paikallista ja identiteetiltään vahvaa opistolähtöistä toimintaa, mutta kytkenyt sen laajempiin yliajallisiin ja maantieteellisiin ideoihin. Tämän takia esimerkiksi sellainen sana kuin ”osaaminen” koulutuksen tavoitetilana saa kuulla kunniansa Opetus- ja kulttuuriministeriötä myöten.

Muutenkin kirjasta pilkahtelee läpi tämä ministeriötä ja Opetushallitusta kohtaan tunnettu herraviha, oli sitten kyse oppilaitosrakenteen kehittämisestä, tutkintouudistusten tavoitteista tai alati muuttuvista ja kaiken keskittämiseen tähtäävistä tietojärjestelmistä. Joidenkin korviin tämä oman tien kulkemisen asenne saattaa kuulostaa uppiniskaiselta protestoinnilta ja muutosvastarinnalta. Sitä vastaan on toki todettava, ettei opisto kyllä missään vaiheessa ole jämähtänyt paikoilleen toistamaan vanhaa.

Portaanpää esimerkki voi toimia rohkaisuna etsiä omaa ääntään ja identiteettiään maailmassa, jossa organisaatioiden persoonalliset piirteet uhkaavat peittyä monokulttuuripaineiden alle. Järveläisen kasvatustieteellinen kiteytys toimikoon loppukaneettina: ”Portaanpäässä on lähdetty siitä, että nämä toiminnot [Wilma-järjestelmässä oleva mahdollisuus kuvata tuntikohtaisesti erilaisin värikoodin opiskelijan käyttäytymistä ja toimintaa] sopivat paremmin kastematojen koulutukseen kuin ihmisiin, rehtori Järveläinen selittää. Hän korostaa, että oppilaskohtaista käyttäytymispalautetta ei anneta Wilma-merkinnöin, vaan mieluiten kasvokkain.” (s. 116)

Arvioitu teos: *Eija Taskinen-Tuovinen: Armonkerjäläisten akatemia. Portaanpää 1923–2023. Herättäjä-Yhdistys 2023. Tallinna. 131 s.*

Sigmund Freud ja hänen juutalaisuutensa

Matti Myllykoski

Arvioitu teos: **Risto Nurmela**, *Sigmund Freud und sein Bekenntnis zum Judentum in "Der Mann Moses und die monotheistische Religion"*. LIT Verlag: Wien 2023.

Kymmenisen vuotta sitten Risto Nurmela, Turun suunnalla vaikuttava Vanhan testamentin tutkija ja juutalaisuuden asiantuntija, julkaisi teoksen *Auf Unendliches bezogen: C. G. Jungs Anschauungen über Christentum und Judentum*. Siinä hän osoitti muun muassa, että **C. G. Jungia** ei voi missään suoranaudessa mielessä pitää antisemiittinä, vaikka niin monesti sanotaan. Tällä välin Nurmela on samalla huolellisuudella tutkinut toista kiintoisaa aihetta, Sigmund Freudin suhdetta juutalaisuuteen ja ylipäänsä Jumala-kysymykseen. Varsin yleisesti tiedetään, että Freud oli juutalainen ja melko yleisesti ajatellaan, että hän oli ateisti. Nurmela osoittaa kuitenkin, että Freudilla oli kuitenkin melkoista ristivetoa molempien asioiden kanssa.

Nurmelan teoksessa on arvostetun psykiatrian emeritusprofessori **Siegfried Kasperin** laatima kiittävä esipuhe, joka käy vahvasta suosituksesta lukijaa odottavalle tekstille. Huolimatta siitä, että aiheesta on kirjoitettu kriittisesti aiemminkin, Nurmelan tutkimus Freudin vuosina 1934-39 kirjoittamasta ja viimeiseksi jääneestä teoksesta *Der Mann Moses und die monotheistische Religion* on huolellisessa lähiluvussaan merkittävä. Kirjan konteksti on erityinen, koska Freud sairasti syöpää ja tiesi kuolevansa varsin pian, ja natsi-Saksan uhkaava nousu sai Freudin ajattelemaan perusteellisesti suhdettaan juutalaisuuteensa suurena elämänkaaren kysymyksenä. Nurmela suhteuttaa teoksessa Freudin sekä tämän oman ajan tieteelliseen tutkimukseen että modernin raamatuntutkimuksen kuvaan Mooseksesta ja

juutalaisuuden synnystä. Nurmelan argumentaatio on rikas ja monisäikeinen, eikä lyhyessä resensiossa voi tehdä täyttä oikeutta hänen teokselleen.

Freudin kirja

Freudin teos on hyvin saatavilla ilmaiseksi Internetissä. Internet Archivella on digitoituna vuoden 1939 painos, mutta kätevintä on lukea Gutenberg-projektin versiota: <https://www.projekt-gutenberg.org/freud/moses/moses.html>. Mainittakoon, että Google Books tarjoaa näytteen Nurmelan kirjasta.

Nurmela jakaa tutkimuksensa johdantolukuun ja päälukuun, joka jakautuu 23 alalukuun. Johdantoluvusta käy ilmi ydinongelma: Freudin suhde Jumalan olemassaoloon ei ole yksiselitteisen torjuva. Nurmela osoittaa, että kysymys Jumalasta kosketi Freudia syvältä henkilökohtaisesti, vaikka tämä torjuikin selvin sanoin ajatuksen erillisen olentojumalan olemassaolosta. Lisäksi Freud tunsikin melko hyvin kristillisen Raamatun, jota hän lainasi teoksissaan yli 400 kertaa. Sitaattien perusteella hän oli lukenut Matteuksen evankeliumi useammin kuin kerran.

Nurmela toteaa laajan pääluvun alussa, että Freud oli 78-vuotias aloittaessaan Mooses-teoksensa kirjoittamisen. Hän oli vanha mies, joka kokosi voimansa ja osaamisensa ”ensimmäisen ja ainoan juutalaisen kirjansa” (niin **Yosef Chayim Yerushalmi**) kirjoittamiseen. Freudia on moitittu pitämällä Mooses-kirjaa seniilisyyden vaivaamana outona opuksena, mutta kirja on pantava kontekstiinsa. Freud oli tutustunut aikansa historialliskriittiseen raamatuntutkimukseen ja käytti sitä omien ideoidensa tueksi. Hänellä oli vahva halu ajatella ja sanoa. Hän ymmärsi kirjaa kirjoittaessaan, että natsihallinnon tunkeutuminen Itävaltaan merkitsisi maan juutalaisille aivan samanlaista ahdinkoa kuin mihin Saksassa elävät juutalaiset olivat jo joutuneet.

Historian Mooses

Vaikka Mooses on melko harvalle nykytutkijalle enää historiallinen henkilö, sata vuotta sitten tutkimuksessa suhtauduttiin ajatukseen historian Mooseksista varsin optimistisesti. Nurmelan mukaan Freudin keskeisenä oppaana oli **Ernst Sellinin** vuonna 1922 ilmestynyt teos *Mose und seine Bedeutung für die israelitisch-jüdische Religionsgeschichte* (saatavilla: Google Books). Tähän teokseen nojaten myös Freud piti Moosesta historian hahmona. Aikansa tutkimukseen nojaten Freud pääättelee edelleen, että Mooseksen nimi oli egyptiläistä perua. Vaikka Freud näkee Mooseksen syntymän kuvauksen myyttisyyden värittämäksi, hän pääättelee, että Mooses ei ollut syntyään juutalainen vaan egyptiläinen ja vieläpä kuninkaallista sukua. Freud olettaa, että Mooses oli omaksunut monoteismin, joka nojautui farao Ekhnatonin uskontoon. Tässä uskossa aurinko ei ollut uskon kohde vaan väline korkeamman monoteismin ilmaisemiseksi. Nämä oletukset johtavat päätelmään, että Mooses välitti egyptiläistä perua olevan monoteistisen uskon juutalaisille, joiden exoduksen Egyptistä Freud ajoittaa vuoden 1350 eKr. vaiheille – siis välittömästi Ekhnatonin kuoleman jälkeiseen aikaan.

Nurmela osoittaa, kuinka Freud itsekkin joutui suhtautumaan varauksellisesti omiin päätelmiinsä, ja kuinka epävarmoja ne olivat jo oman aikansa raamatuntutkimuksen valossa – meidän aikamme tutkimuksesta puhumattakaan. Nykyaikaisessa Heprealaisen Raamatun tutkimuksessa kiistellään siitä, voiko meillä olla historiallisesti luotettavaa tietoa edes kuningas Daavidista, ja Mooses, Egyptin orjuus ja exodus nähdään usein kauttaaltaan myyttisiksi kertomuksiksi.

Freudin teoria juutalaisuuden varhaisesta monoteismista on osoittautunut moninkertaisesti ongelmalliseksi, kun sekä arkeologian että tekstintutkimuksen parissa on jäljitetty selviä merkkejä monijumalaisuudesta muinaisheprealaisten parissa. On edelleen kiintoisaa huomata, kuinka Freud omaksuu keskeiseltä osalta kristillisen eksegetiikan tuolloisen näkemyksen aidosta ja alkuperäisyydestä juutalaisuudesta, joka toisen temppelin aikaan ajautui varjojen maille, ritualismiin ja

legalismiin. Tästä vaiheesta käytetty nimitys myöhäisjuutalaisuus (*Spätjudentum*) on nyttemmin vaihtunut varhaisjuutalaisuudeksi (*Frühjudentum*), jota seuraakin varsinaiseksi juutalaisuudeksi katsottava rabbiininen juutalaisuus.

Vanhan testamentin tekstien ja muun todistusaineiston perusteella jo Freudille oli selvää, että Israelin kansan Jumalan Jahven alkuperää ei voi johtaa Egyptistä. Jahve oli kiivas heimojumala, jolla oli kaikenlaisia inhimillisiä ominaisuuksia.

Tutkimuksessa katsotaan tavallisesti, että El oli alun perin Israelin pääjumala, jonka alapuolella oli muita jumalia, muun muassa sodan jumala Jahve. Ajan kuluessa El ja Jahve samastuivat, ja Jahvesta tuli Israelin Jumala (Nurmela, s. 80).

Mooseksen henkinen Jumala

Freudin tulkinta perustuu aikansa eksegeesille, mutta on silti omintakeinen ja ideologisessa mielessä suoraviivainen. Freudin silmissä Mooseksen jumala oli oppineiden jumala, kun taas oppimaton kansa uskoi Jahveen. Näiden välillä oli hänen mielestään jyrkkä ero. Ekhnatonin henkisestä ja monoteistisesta uskosta juontuva usko oli vapaata Jahve-uskon magiasta ja ritualismista. Freudin tulkinta on helppo sijoittaa aikansa eurooppalaisen sivistyneistön liberaaliin uskonnolliseen kontekstiin. Sen mukaan uskonnon ydin on henkinen ja eettinen eikä dogmaattinen ja autoritäärinen.

Freudille ympärileikkaus oli egyptiläistä perua, toisin kuin Mooseksen laissa kuvatut uhrit, rituaalit ja seremoniat. Kun kansa oli Egyptissä, ympärileikkaus kuului luonnollisesti heidän tapoihinsa, mutta satoja vuosia myöhempänä pakkosiirtolaisuuden aikana siitä tuli keino erottua vihamielisestä valtakulttuurista. Nykyeksegeesin valossa juutalaisten ympärileikkausta ei voi kytkeä Egyptiin eikä Moosekseen; varhaisimpaan historiaan projisoitu ympärileikkaustraditio liittyy Abrahamiin (1. Moos. 17:10–14). Freud yhdistääkin ympärileikkauksen *vaatimuksen* Abraham-traditioon, jossa rituaalin vaatijana esiintyy Jahve.

Siinä, missä Freud näki Mooseksen alkuperäisen, 1300-luvun Egyptiin palautuvan uskon olleen vapaa kaikesta uhrikultista ja seremoniallisuudesta, Nurmela näkee jyrkän kontrastin, mutta samalla kiintoisan yhteyden juutalaisuuden tosiasialliseen historialliseen kehitykseen. Teoksessaan Freud edellyttää aivan oikein, että Jahve-uskonto rakensi Israelin menneisyyden ja uskonnolliset kehitysvaiheet itsensä näköiseksi. Vaikka juutalaisen uskon alkupäätä ei kuitenkaan voi rekonstruoida uskottavasti Freudin ehdottamaan tapaan, Nurmela korostaa, että juutalaisuus on rabbiinisessa muodossaan kehittynyt uhrikultista irtautuneeksi uskonnoksi, eikä Toorakaan ole sille kaikilta osiltaan relevantti. Siten Freudin alkuperäiseksi postuloima Mooseksen uskonto muistuttaa sitä, mihin juutalaisuus uskontona päätyi.

Mooseksen kuolema isänmurhana

Freudin teoksessa keskeinen rooli on isänmurhateorialla, jota hän oli kehitellyt aiemmin vuonna 1913 ilmestyneessä teoksessaan *Totem und Tabu: Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker*. Freud näki isänmurhan juuret kaukana ihmiskunnan varhaishistoriassa. Ihmissuvun alkuaikoina ihmiset elivät laumoissa, joita johti vahva mies ja jonka omaisuutta olivat kaikki naiset. Mahtimiehen pojat herättivät isässään kateutta, joka johti poikien karkottamisiin, kastratioihin ja muihin väkivaltaisiin tekoihin. Karkotetut ja väkivalloin kohdellut pojat puolestaan liittoutuivat keskenään ja surmasivat isänsä. Sen jälkeen pojat riitelivät johtajuudesta ja perinnöstä. Tällaiset kaikkialla uudelleen ja uudelleen toistuvat väkivaltaiset kierteet johtivat miehet sopimaan asioista. Aina uudestaan väkivaltaa generoivan isän tilalle tuli vahva eläin, josta tehtiin heimon suojelija ja toteemieläin, joka surmattiin ja syötiin yhdessä suuren juhlan yhteydessä. Uskonnon kehittyessä eläimen tilalle tuli ihmishahmoisia jumalia.

Koska isänmurhateoria pyrki selittämään uskonnon syntyä, sen tuli tavalla tai toisella sopia myös Lähi-idän uskontoihin. Mooses-teoksessaan Freud pyrki kytkemään

Selliniltä omaksumansa teorian Mooseksen murhaamisesta oman kansansa parissa isänmurhateoriaan. Teoria, jonka Sellin itse oli sittemmin hylännyt, ei luonnollisestikaan sopinut saumattomasti Israelin kansan historiaan, rekonstruoitiinpa tätä millaiseen muotoon tahansa. Nurmela tekee kärsivällisesti ja seikkaperäisesti selkoa ongelmista, joita jo Freud itse joutui teorianensa läpiviemisessä näkemään.

Vaikka Freud johti isänmurhateeman ihmiskunnan alkuhämärästä, Lähi-idän uskonnoista yksin juutalaisuus tuntui sopivan siihen edes jollakin tavalla. Islamissa isänmurhateemalla ei ollut minkäänlaista kaikupohjaa, ja muun muassa tästä syystä Freud päätyi luonnehtimaan islamia ”puutteelliseksi juutalaisuudeksi”.

Kristinuskossa Jeesus, joka oli ottanut Isän Jumalan paikan, oli asettanut ehtoollisen oman väkivaltaisen kuolemansa muistoksi. Tällä on osittainen, mutta varsin ontuva yhteys isänmurhan teemaan, koska Jeesuksen oppilaat eivät kadehtineen Jeesusta, eivät murhanneet tätä eivätkä työstäneet ehtoollisen avulla tällaiseen asetelmaan liittyvää ristiriitaa. Täten osittain Mooseksen hahmoon liitettävissä oleva isänmurhateoria ei saa lainkaan tukea islamiin ja kristinuskoon liittyvästä aineistosta.

Teoria Mooseksen murhaamisesta on Nurmelan mukaan erityisen ongelmallinen myös tradition välittämiseen liittyvien kysymysten vuoksi. Koska isänmurhatradition postuloiminen liittyy massojen psykologiaan, täytyy osoittaa, miten ja missä muodossa traditio on välittynyt eteenpäin vuosisatojen saatossa. Ketkä ovat välittäneet traditiota ja miten sellainen olisi hyvin pitkällä kestolla onnistunut? Juutalaisuuden osalta Freud joutuu postuloimaan Mooseksen puhtaan, egyptiläisperäisen monoteismin kannattajiksi hyvin kapean kansanosan, josta ei ole isämurhaperinteen välittäjäksi. Freud myöntää itsekin, että papistokaan ei tule kantajaryhmänä kysymykseen. Freud päätyykin siten puhumaan usvaisesti ja etäistävästi arkaaisesta perinnöstä (*archaische Erbschaft*), joka olisi kulkeutunut sukupolvelta toiselle. Nurmela kysyy aiheellisesti, mikä tuolloin on erona **Carl-Gustav Jungin** teoriaan kollektiivisesta alitajunnasta, jota Freud kiivaasti vastusti. Mitä yleisemmälle tasolle isänmurhatradition – tai minkä tahansa muun

merkitseväksi oletetun tradition – välittämisen prosessin selittäminen korotetaan, sitä lähemmäksi tullaan mystissävyistä teoriaa kollektiivisesta alitajunnasta alueena, jolla yhteisön muisti on ja pysyy.

Lopuksi

Risto Nurmela kirjoittaa päätössanoissaan, että Sigmund Freudin kirja Mooseksesta olisi todennäköisesti jo ajat sitten vaipunut unholaan, ellei Freud olisi sen kirjoittaja. Freudin terminaalinen sairaus ja pako natsi-Saksan miehittämästä Itävallasta varjostivat kirjan luomisprosessia. Huolimatta siitä, että Freudin Moosekselle oletama ekhnatonilainen monoteismi on helposti nähtävissä paralleeliksi 1800-luvun sivistysporvariston uskonnollisille käsityksille, Freudin vanhempien ortodoksijuutalaisuudella oli osuutensa kirjan sisältöihin. Nurmela painottaa, että juuri Freudin kriittinen näkemys uskonnosta antoi hänelle vapauden valita Raamatusta kirjan tarkoitukseen sopiva sisältöjä. Juutalaisuudessa eli hänen silmissään henkisyys, joka oli kantanut sitä – kaikista muista uskonnoista poiketen – yhden tietyn kansan uskontona ja vahvana yhdistäjänä halki vuosisatojen.

Sinimustan hallituksen toivekirkko

Kukapa ei muistaisi Kari Suomalaisen piirtämää kypäräpäistä lihavaa rovastia mustassa papinpuvussa. Pulskan maalaisisännän (Kepu), laihan duunarin (SDP) ja pultsarin (SKDL) rinnalla rovasti sai edustaa Kokoomusta, jonka koko kansan pilapiirtäjä katsoi huolehtivan poliittisella kentällä kodin, uskonnon ja isänmaan edusta.

Nato-Suomessa jokainen puolue välittää isänmaasta ja kodistakin ovat huolissaan kaikki, jokainen omalla tavallaan. Vaan mikäpä näistä ja muista puolueista olisi lähinnä kirkkoa? Ei ainakaan Kokoomus, saattaisi nykymenoa seurannut ajatella. Koska Kari ei ehtinyt oppia tuntemaan Perussuomalaista puoluetta, voimme vain kuvitella, minkä hahmon se olisi saanut. Ehkä Kari olisi antanut äänensä **Riikka Purralle** tai jollekulle muulle suoraan ja kaunistelemattomasti puhuvalle persupoliitikolle – kuka tietää?

Olipa niin tai näin, sinimusta hallitus on kääntämässä uutta lehteä Suomen evankelisluterilaisen kirkon ja oikeistopuolueiden yhteisessä historiassa.

Kyllä hallituksen puhemiehet mielensä pahoittivat, kun Haagan ja Turun tuomiokirkon seurakunnat kehtasivat olla julkisesti sitä mieltä, että on jumalatonta leikata valmiiksi pienituloisilta ja heikossa asemassa olevilta. Lähimmäisistä huolehtiminen kuuluu kristilliseen uskoon puoluekannasta riippumatta, seurakunnat julkесivat sanoa.

Tällaiset näkemykset tuntuivat olevan aivan ennenkuulumattomia sinimustan allianssin edustajille. Kirkko puuttuu puoluepolitiikkaan ja keikuttaa velkalaivaa! **Tero Sammallahti** loihe lausumaan: ”Työn verotusta alennetaan, jotta yhä useamman kannattaa käydä töissä eikä norkua kirkon portailla odottamassa, että leipäpapin kullatusta saarnastuolista tipahtaa almuja.” Hänen lapsellisen antiklerikaaliseen kirkkokuvaansa kuuluvat siis leipäpapit, kullatut saarnastuolit ja almut.

Toinen äkämystynyt kokoomuslainen kansanedustaja **Timo Heinonen** taas huusi hädässänsä apuun arkkipiispaa eikä ollut uskoa, että Haagan seurakunta kuuluu oikeasti Suomen evankelisluterilaiseen kirkkoon. Puolueen nuorisokaartilainen **Aatu Puisto** kyseenalaisti kirkon aseman nyky-yhteiskunnassa, jos se ”alkaa lipsumaan poliittisten mielipiteiden sanansaattajaksi”.

On se nyt kumma, jos edes kirkossa ei uskota, että hallitusohjelma on kerrassaan hyvä ja sitä kuuluu kaikkien kiittää ja ylistää!

Kokoomuksen kansanedustajat ja muut olisivat onnesta sykkyrällä, jos kirkon suunnasta kiiteltäisiin hallituksen toimia. Siinä tapauksessa kirkko saisi mielellään puuttua puoluepolitiikkaan. No, kirkko on kyllä aikanaan puuttunut ihan oikeastikin puoluepolitiikkaan, kun 1930-luvulla fasistisen Isänmaallisen kansanliikkeen riveissä vilisi pappeja. Ei ihme, että pilapiirtäjä Kari valitsi kokoomuksen pilahahmoksi kypäräpäisen papin.

Nyt seurakuntien moitteita kauhistelevat kokoomuslaiset tuntevat hyvin huonosti Jeesuksen opetuksia köyhien auttamisesta. Heidän näkemyksensä kirkon paikasta ja tehtävästä muistuttavat sitä, miten Neuvostoliitossa ja ns. kansandemokratioissa kirkkoja kohdeltiin. Kirkko sai olla olemassa, jos se rajoitti toimensa kirkkojen seinien sisäpuolelle ja pidättäytyi kaikesta yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta. Lisäksi sen täytyi olla aina valmis tukemaan valtion politiikkaa, esimerkiksi ns. rauhantyöhön osallistumalla.

Sellainen kirkko varmasti sopisi nykyiselle Suomen hallitukselle – vaikeneva ja orjallinen.

Vartija N:o 3/2023

V. 1888 perustettu riippumaton aikakauslehti

135. vuosikerta

Julkaisija:

Vartija-aikakauslehden kannatusyhdistys r.y. (riippumaton yhdistys)

ISSN 0782-033X

www.vartija-lehti.fi

toimitus@vartija-lehti.fi

Päätoimittajat:

(vastaava)

Matti Myllykoski

Isonnevantie 41 A 9

00320 Helsinki

p. 050-3182453

matti.myllykoski@helsinki.fi

Mikko Ketola

Kirkkohistorian laitos

PL 33, 00014 Helsingin yliopisto

p. (09) 19122055

mikko.ketola@helsinki.fi

Vartijan kannatusyhdistyksen jäsenyys vuodelle 2023

Vartijan tukijäsen saa kaikki lehden numerot ja e-kirjat välittömästi niiden ilmestyttyä pdf-tiedostoina sähköpostiinsa. Lisäksi hän saa toimituksen uutiskirjeen ja kutsuja kiinnostaviin lukijatapaamisiin. Lehden nettisivulle uudet numerot ilmestyvät kaikkien luettaviksi pari kuukautta myöhemmin. Lukijatapaamisista tiedotetaan vain lehden tukijoille.

Vapaaehtoinen tukijäsenmaksu 20 € (opiskelijat ja työttömät 10 €) yhtä lukijaa kohden vuodelle 2019 maksetaan lehden Danske Bankin tilille FI79 8146 9710 2040 57. Viestitilaan maksaja merkitsee e-lehden ja e-kirjojen saajan tai saajien **sähköpostiosoitteen** ja varmuuden vuoksi myös **puhelinnumeron**. Maksaja saa välittömästi tiedon lehden julkaisemisesta Vartijan nettisivulla. Lisätietoja asiasta antaa matti.myllykoski@helsinki.fi

Toimitusneuvosto

Tuomas Vaura (pj.), Mikko Ketola, Matti Myllykoski, Niilo Rantala.

Vinjettikuvat: Anssi Rauhala